

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

Ա Մ Ա Ա Գ Ի Ր

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ,
ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ.

ԹԻՒ Դ.	ՏԱՐԻ ԺԷ:	ԱՊՐԻԼ 50
--------	----------	----------

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ. ցանկաժ մեռնելն լաւ է, թէ երկար հիւանդութիւն- ներ ու նեղութիւններ քաշելուց յետոյ. Գ. Ե. Ա.	437
Ջատիկ. Յ. Վ. Մ.	445
ԲՈՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մտաւորական կեանքի կենտրոնները. (Ժարգմ.)	
Զ. Տ. Ջաքարեանց	459
Ողբերգութիւն Աբէլի. Ս. Գնունի	465
Յոյս. (բանաստ.) Մ. Զ.	485
ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիֆլիզու Հայուհեաց բարեգործական ըն- կերութեան հաշիւ. — Աղէքսանդրապօլու Արղութեան օրիորդաց դպրո- ցի հաշիւ. — Երեւանայ հորը քաղաքամասնի երկսեռ դպրոցաց հաշիւ. — Թղթակցութիւն Արարտայ	480
Այլ եւ այլք. Մահացուցակ. ցարութիւն. Եպիսկոպոսի՝ Վարդապար- եան միաբանի Մայր Աթոռոյս	484

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱՇՆԻ.

ՌՅԼԳ—1884

“ԱՐԱՐԱՏ”

ԱՄՍԱԳԻՐ

Կը հրատարակուի ամիսը մի անգամ: Բաժանորդագրութիւնը տարեկան է եւ սկսւում է Յունւար ամսից. Բաժանորդագիրն է Ռուսաստանում՝ 4 րուբլի. Տաճկաստանում, Պարսկաստանում եւ Եւրոպայում՝ 5 ր. Հնդկաստանում 6. ր. Մրագիրն է.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ.

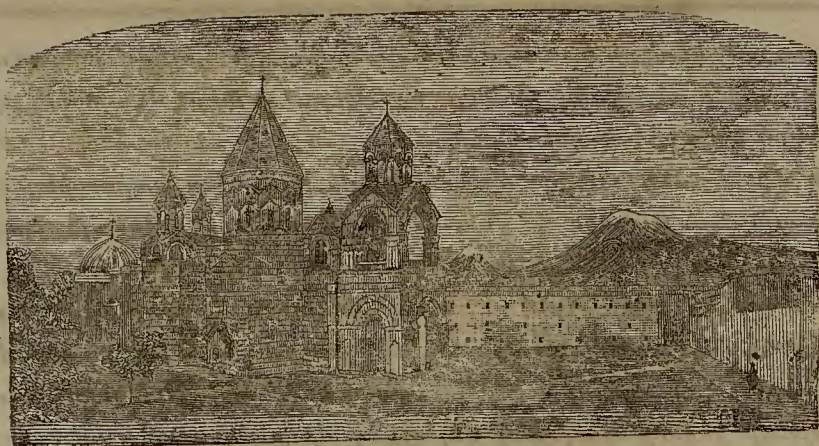
Արարատում կը հրատարակուեն նաեւ Վեհափառ Կաթուղի-կոսի, եւ Սինոդի կողմից եղած Վարչական այլ եւ այլ հրահան-գութիւնները եւ Սինոդի օրագրութիւններից քաղուածներ:

Արարատում կը հրատարակուեն յիշատակարաններ՝ իբրեւ պատմական աղբիւր. կարտատպուեն լրագրներից իւր ուղղու-թեանը յարմար յօդուածները, ղետեղելով ըստ բովանդակու-թեան:

Կը հրատարակուեն նաեւ լուրեր, Ս. յլ եւ այլք, վերնագրով:

Հայաբնակ քաղաքներում եւ գաւառներում ստորագրուել ցանկացողները թող դիմեն տեղական Հոգ. իշխանութեան գոր-ծակալներին կամ ուղղակի Ս. Էջմիածին. հասցէն ՅԿՄԻԱԶՅԻՆԷ. Типофр. Комитетъ Տպարանական ժողովին:

Մամուլի տակ են ԱԻԵՏԱՐԱՆ համաբարբառ վկայութեամբ հին և նոր Կտակարանաց, և ՊԼԵՏ-ՄՈՒԹԻՒՆ ԱՌԵՔԵԼ ՎԵՐԴԵՊԵՏԻ ԴԵՎՐԻԺԵՑԻՈՅ համեմատական ծանօթու-թեամբ:



Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻՒ Գ. — ՇՐՋԱՆ ԺԵ.

1884

ՏԱՐԻ ԺԵ.

ԱՊՐԵԼ 30.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՅԱՆԿԱՐԾ ՄԵՌՆԵԼՆ Է ԼԱԻ, ԹԵ ԵՐԿԱՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՈՒ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲԱՇՇԵԼՈՒՅ ՅԵՏՈՅ.

Ձեր գօտիները ձեր մէջքը կապած լինին ու ձեր ճրագները վա-
ռած. նման եղէք այն մարդոցը, որ իրանց տիրոջն են սպասում,
թէ երբ յետ կըգառնայ հարսանիքից, որ, երբ որ գայ ու դուռը
ծեծի, շուտով բաց անեն: — Երանի այն ծառաներին, որոնց տէրը
կըգայ ու արթուն կըգտնի:

Սաստիկ ներգործումէ մեր վերայ յանկարծ մեռնելու լուրը մի
ծանօթ մարդու, որին մի քանի ժամ առաջ, մի քանի օր առաջ
տեսել էինք, իստել էինք ու սուղջ գիտէի՜նք: Սարսափ է գալիս
մեր վերայ: Շատ դժուար ենք կարողանում հաւատալ մեզ հա-
սած լուրին, այնպէս կարծելով՝ իբր թէ անկարելի բան լինի այն,
ինչ որ կեանքի մէջ շատ ու շատ անգամ է պատահում. իբր թէ

Աստուած՝ կեանքի և մահուան Տէրը՝ մեզ խնայելով, բացառութիւն պիտի անէր մեզ համար ու դուրս հանէր մեզ աշխարհիս բաների սովորական ընթացքից:

Ի՞նչն է մեր վերայ սարսափ բերում. — մեզ սարսափեցնողը մեր այն մտածմունքն է, որ մի մարդ առանց ամենայն պատժատութեան՝ յանկարծ խլիւմէ իւր գործունէութեան միջից ու իւր մոքումը դրածներն ու սարքածները անկատար են մնում: Մենք կարծես, յանկարծ մեռնող մարդու դրութեան մէջն ենք մեզ մտածում, ու զգումենք մի խուլ սարսափ յանկարծ պատահած զօրաւոր յեղափոխութեան վերայ, որ մի քանի ըոպէի մէջ մարդուն իւր ամենօրուան գործերիցը խլեց, առաւ տարաւ անծանօթ աշխարհը: Մեռնողի մեզանից յանկարծ բաժանուիլը՝ առանց մնաք բարեւի, առանց վերջին սիրոյ խօսքերի՝ մեր սրտին շատ է ցաւ տալիս:

Բոլորովին ուրիշ կերպ ենք զգում մոիկ տալով մեր մերձաւորի վերայ, որ օր օրի վերայ մեռնելու է մօտենում՝ իւր հիւանդութեամբ, որ անպատճառ այն վերջը պէտք է ունենայ, որ նորան մահուան տանի: Իրաւ է, որ մենք մեր ունենալու կորուստի համար աւելի պատրաստուած ենք, բայց էլի, որ մի փոքր լաւի է գրնում հիւանդը, կամ մեզ այնպէս երեւում, էլի յոյս ենք ունենում, թէ կարելի է կրլաւանայ: Այդ յոյսն այնչափ աւելի շուտ ենք ունենում ու աւելի սրտանց ենք ցանկանում, որչափ որ այն անձը մեր սրտի համար թանկագին է, որ մեր սիրտն ահ էր գրցում մեզանից բաժանուելու: Այդպիսիների մահը մեզ պահաս խոր տխրութեան մէջ չէ ձգում, թէև ամեն բանն էլ սպասում էինք, որ կարող է պատահել: Իրաւ է, հիւանդը քիչ կը պատահի, որ այնպիսի ծանր նեղութեան մէջ լինի, ինչպէս որ մենք մեզ նրկարագրումենք մեզ չարչարող մեր երեւակայութեամբ. բայց ո՞վ կարող է մի ժամանակ իւր տեսած բոլորովին առողջ ու զուարթ անձի այժմ՝ քաշուած, մաշուած երեսը, գունատուած այտերն, նուազած ու խոր ընկած աչքերը տեսնել, ու սաստիկ կերպով չը ցաւել նորա վերայ. ո՞վ կարող է նորա հառաչանքն ու անքունքոցը լսել, տեսնել նորա թոյլ, դժուար շունչ քաշելը, ու մոքումը չասել թէ ողորմած Աստուածը այս դրութեանը շուտով վերջ դնէր ու չարչարողովն հանգստութիւն պարգևէր մահուան քնոյ մէջը:

Այսպէս սարսափեցնումէ մեզ յանկարծ մահը. այսպէս տխրեցնում, վշտացնում է մեզ կամաց կամաց դէպի մահը գնացողի վերայ նայելը:

Ի՞նչն է ուրեմն աւելի ցանկալի, եթէ որ ցանկութիւնները մինչանակութիւն ունենային այնտեղ, ուր որ ամենայն ցանկութիւնների վերջն է գալիս հասնում. ո՞րն աւելի լաւ է, յանկարծ մեռնելը՝ թէ կամաց կամաց:

Թէև սկզբում մեզ այնպէս է երևում, որ այդպիսի մի հարցմունք տալը անօգուտ մի բան է ու ոչինչ դուրս չի գալ դորանից, ինչու որ մեր մարդկային ոյժը ոչինչ չէ կարող որոշել այն բանի վերայ, ինչ որ պիտի պատահի և պատահումէ: Բայց և այնպէս՝ այդ բանի վերայ դատողութիւն անելը շատ խրատական է ամենայն մի մարդու համար. այդպիսի դատողութիւնը մինչև անգամ բարիք բերող է. ինչու որ ոչնչացնումէ քանի քանի նախապաշարմունքներ, որ մեր մէջը մտել են յանկարծ՝ կամ կամաց կամաց մեռնելու մասին:

Մի՞թէ սակաւ մահականացուք կան, որ՝ յանկարծ մահն ամենամեծ անբաղդութիւն են համարում, որովհետև կարծումեն, թէ յանկարծ մեռնողը ժամանակ չէ ունենում իւր մեղքերը քաւելու և իւր մեղքերի մէջ մեռնելու, դժոխքն է գնում: — Մի՞թէ քիչ կան այնպիսի մարդիկ, որ Աստուծոյ, հէնց նորա համար են աղօթք անում, որ իրանց վրկի յանկարծ մահից: Բայց այդպիսի կարծիքը միայն պտուղ է անարժան գաղափար ունենալուն Աստուծոյ մեծութեան ու արգարութեան վերայ: Եթէ որ յիրաւի յանկարծ մեռնելը ամեն չարիքներից աւելի դարհուրելին լինէր, ուրեմն ի՞նչպէս կարելի էր, որ Աստուած, որոյ զաւակներն ենք մենք «մէն», որոյ ողորմութեանը մենք «մէն» ակնկալութիւն ունինք, մի քանի մարդոց վերայ լաւ աչքով նայէր, իսկ միւսները վերայ՝ ոչ: Երբ որ երկրաշարժը, կամ մեծ հեղեղը յանկարծ հարկաւոր ու հաղարաւոր մարդոց կեանքից զրկումէ, մի՞թէ նոցա մէջ չըկան՝ թէ մեծ մեղաւորներ և թէ առաքինի արդարներ: Եթէ յանկարծ մեռնելը դժոխք գնալու դատապարտութիւն լինէր, ուրեմն միլիոնաւոր մարդիկ, որ իրանց անկողնի մէջ երկար ցաւեր քաշելով, իրանց հոգին փշումեն, ամենողորմած Աստուծոյ աւելի մեծ շնորհացն իրանց արժանացած պէտք է համարէին:

Այո՛, աստուծոն, մեղաւորը իւր մահուան անկողնի մէջը ժամանակ ունի գեռ ևս իւր շատ ու շատ յանցանքների վերայ զղջալու ու սրտովն գէպի իւր Աստուածն դառնալու: Եւ եթէ կարելի լինէր, որ ապաշխարեն իւր մահուան ժամին ամեն բան գէպի լաւը դարձնէր, հակառակ չէ՞ր լինիլ արդեօք Աստուծոյ ամենին վերայ հայրական հաւատս: Ինամբին ու սիրոյն, եթէ նա մի քանիսին այն բաղդաւորութիւնը զլանայ, որ ուրիշներին պարգեւումէ: Հէնց մի երկրաւոր հայր, մի մարդկային մայր իրանց զաւակներին այգալիսի անարգարութիւն կրկամենայի՞ն անել: — Ոչ, ձեր գաղափարը գերագոյն էակի վերայ նորա համար պակասաւոր է, որ դուք սխալ գաղափար ունիք մահուան անկողնի մէջ զղջման գալու նշանակութեան վերայ: Եթէ որ չարագործը բանտի մէջ իւր մեղքերի վերայ զղջար, ստանալու պատժիցը վախենալով, դուք նորան առանց այլեւայլի միւլենոյն կարգը կը դասէիք շատ բարեպաշտ և առաքինի մարդաց հետը: Մի երեխայի, որ իւր ամեն տեսակ անհնազանդութեամբը շատ տիրեցրել է ձեզ, երբոր յիրաւի, պատժելու լինէիք, ինչպէս շատ անգամ ասել էիք իրան, վախիցը լաց լինէր ու զղջար, այնպէս կը լարձատրէիք, ինչպէս որ ձեզ միշտ հնազանդ ու աշխատասէր երեխային, որ ամեն ժամանակ ամենաքնքոյշ սիրովն գէպի ձեզ՝ ձեր կամբը կատարել է: — Արդարութեան ամեն մի զգացմունք այգալիսի վարմունքը գէմ՝ կը վրդովուէր: Ինչպէս կարողէք դուք արդարադատ Աստուծոյն անարգար համարել, որ միայն դուք կարող էիք լինել: Միթէ երկիւղիցը բռնի յառաջ եկած մի բոսկէի զղջումը կարող է հաւասար արժէք ունենալ երկար տարիներով առաքինութեամբ անցկացրած կեանքի հետ: Քրիստոս ինքն վսեմ՝ ու ազդու կերպով զգուշացրել է մեզ այգալիսի սխալանքի մէջ ընկնելուց: «Նոցա պարտաւորեալ կը ճանայեմ՝ ես նոցա», ասում է Նա. ամեն՝ ինձ Տէր, Տէր՝ աստուծոն երկնքի արքայութիւնը չեն մանիլ, «յլ սրտիս որ է՝ երկուստեք չորս կամքը կը կապարեն:

Ուրեմն յանկարծ մեռնելուցն ամենեւին վախենալ պէտք չէ՝ սալսափելի չարիքներից մինը համարելով. այգալիսի մահն ինչ է որ մեզ առիթ ու ժամանակ չէ տալի, որ մենք զղջանք ու մի քանի աղօթքներ ասենք: Դուք պէտք է այնպէս կատարեալ լինիք, ինչպէս որ ձեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ է: Բայց այս կատարելութեամբ հասնում է մարդու, մշտապէս նաւաճելով միայն իւր զգա-

յազան հատումներն և ամենայն կերպ աշխատելով, որ մարդը, սուրբ վարք ունենայ և անարատ կեանք՝ Քրիստոսի խօսքին ու հոգւոյն համեմատ: — Ուրեմն հոգս քաշիր քո ժամանակաւոր կեանքիդ մէջ ամբիժ խղճմունք ունենալու, որ քո մահուան նեղութեան մէջ յոյս ունենաս Աստուծոյ յաւիտենական ողորմութեանն եթէ որ այս աշխարհումս քո նպատակիցդ շատ հեռու ևս մնաս, յոյսդ մի կտրիլ: Աւագակին անգամ, նորա սրտանց զըջումը տեսնելով՝ խաչի վերայ բարձր ձայնով ասաց Փրկիչը, « Այսօր դու ինձ հետ գրախտումը կըլինիս »:

Իմաստուն մարդը շատ պատճառներ ունի թէ յանկարծ և թէ կամայ կամաց եկող մահը ցանկալի համարել, բայց երբէք պատճառ չունի մի կամ միւս տեսակ մահից վախենալու: — Քո փութլուցդ, հոգ դառնալուցդ մի վախենալ, թէ շուտ պատահի, թէ ուշ մէկ է. թէ կամայ կամաց հիւանդութիւնից ուժից ընկնելով, կամ ծերութիւնից զօրութիւնդ պակասելուց ես մեռնում՝ թէ շուտ դեռ ևս ոյժդ վերադ ու կեանքի քաղցրութիւնները վայելելուդ միջոցին՝ մի անակնկալ ու կարգէ դուրս անբաղդութիւնով: Թէև դու կարող ես առաջուանից հասկանալ քո մեռնելդ, ինչպէս որ մարդս առաջուանից գիտէ, որ երեկոյին պէտք է քնի. բայց միայն մահը որ գայ, դու այն ժամանակը չես իմանալ, ինչպէս որ քունի գնալուդ րոպէն չես իմանում: Արոնք որ քո մեռնելդ տեսնումեն, նոքա գիտեն և դուլ ու սարսափ է ընկնում նոցա վերայ: Դող ու սարսափ է ընկնում նորա վերայ նորա համար, որ կեանքը ընականապէս սիրելի ու քաղցր է և այդ զգացումն Աստուած ինքն է դրել կենդանի արտրածների և մանաւանդ բանական մարդուս մէջ. կեանքը «իշխ» կամ կեանքը քաղցր լինելու այդ զգացումն է, որ ոչ մի կենդանի, կամ մանաւանդ մարդ մեռնել չէ կամենում, մահուան դէմ՝ վրդովումէ: Դու քո նուազած աչքերդ չես տեսնում, դու չես սարսափում քո դեղնած, ոսկորները դուրս ցցուած երեսիցդ, կամ թէ անդամներդ սառելուցը, այս դրութիւնը միայն քո չորս կողմը կանգնած մերձաւորներիդ երեւակայութիւնն է զորհոյքելի պատկերներով վրդովում:

Մի վախենալ մեռնելուցդ, ինչու որ գիտես թէ՛ ո՛վ քեզ փրկեց, Յիսուս Քրիստոսն է քո ազատարարդ, որ քեզ երկնքի ճանապարհը ցոյց տուեց ու քեզ յայտնեց երկնաւոր Հօր կամքը: Չափազանց վախենալը մեռնելուց ոչ միայն քրիստոնէին այլ և ոչ քրիստո-

նէին անարժան է: Պատճառն որ, այս զուր տեղն ինքն իրան տան-
ջիւր՝ ցաւեր է աւելացնում՝ մարդուս վերայ, և այնքան աւելի մեծ
ցաւ, որ մահը բնաւ չէ պատճառում: Մահից վախենալը խանգա-
րումէ մեր բանականութիւնը, զրկումէ մեզ ամեն ուրախութիւ-
նից, էլ ոչ մի բանով չենք կարողանում ուրախանալ. թէև ցան-
կանում ենք, բայց սիրտներս չէ բացվում, սեւացած է ու սեւացած.
բայց ուրախութիւն ասած բանդ է, որ մեր առողջութիւնն ու
էեանքը պահպանումէ մի սննդաբար կերակուրի նման, որ մեզ
ոյժ է տալիս, և որով կարողանում ենք մեր կեանքը պահպանել ու
շարունակել. մի մեծ վնասն էլ, որ մեզ տալիս է, այն է, որ մեր
մարմինը թուլացնումէ այդ մեր վճատուած ու խանգարուած գրու-
թիւնն ու մեր աւելի շուտ մեռնելու պատճառ է լինում՝ բոլորո-
վին հակառակ մեր ցանկութեանն, որ մահի ձեռքից փախչել, ա-
զատուել ենք կամենում: Յայտնի է, որ սաստիկ վախենալուցն ա-
ւելի վտանգաւոր թոյն չէ կարող գտնուիլ: Վախ ասած բանդ հէնց
ինքը մարդուս կեանքը յեղաշրջող ու խանգարող է: Ուլ որ անդա-
դար վախումէ մահից, անդադար էլ մեռնումէ. ամեն օր էլ կար-
ծում, որ մահն եկել է, մեռնումէ. իսկ իւր մահուան ժամին չի
էլ զգալու իւր մեռնելն:

Ո՞վ կարող է խմանալ թէ՛ ինչ մահով կը մեռնի. կարող ենք ի-
մանալ, որ յանկարծ՝ կամ կրակի մէջ կայրուենք, կամ կտրից
քար կընկնի մեր գլխին ու կըսպանի, կամ ջրի ալիքների մէջ կը-
խեղդուենք, կամ կաթուածը մեզ կը տանի, կամ ո՞վ գիտէ, ինչ
պատահմունքով յանկարծ մեր կեանքից կը զրկուենք: — Սորա հա-
մար պահ հրաժան պահ, այսինքն է. ամեն բանդ այնպէս կարգի
դիր, որ եթէ շատ էլ յանկարծ բաժանուիս քո բարեկամներիդ
շրջանիցը, քո մահիցդ յետոյ ամեն բան կարգին գտնեն, պալատ,
անհասկանալի ու խճճուած բան չըմնայ: Քեզանից յետոյ ապրող-
ները գովասանքով կը խօսեն քո վերայ: Քո ընտանիքիդ քեզ օրհ-
նէնքով յիշելն յետեւիցդ կը գայ, կը հասնի մինչև յաւիտենական
կեանքն. ինչու որ, դու կատարել ես ամենասուրբ պարտականու-
թիւններիցդ մէկը քո սրտիդ համար թանկագին ընտանեացդ հա-
մար, որոց հետը կապուած էիր արեանակցութեան կապով: Միշտ
կարելի է երթագրել թէ՛ ով որ իւր տան գործերի ու կառավա-
րութեան մէջ կարգ է պահպանում, իւր միւս մեծակշիռ յարա-
բերութիւնների մէջ ևս Աստուծոյ հետ ունեցած յարաբերութիւն-

ների մէջն ևս նոյնը կըլինի, և մահը նորան անպատրաստ չի գրա-
նիլ ու վերան յանկարծ եկած չի լինիլ. այնպէս կեանք վարիւր ու
գործդ այնպէս բռնիր ամեն օր, որ քո մահից յետոյ, եթէ այս
ժամիս էլ յանկարծ պատահէր, ոչ քո ընտանիքդ տիրութիւն
քաջի, ոչ էլ քո անուանդ ամօթ բերի ու քաշքշեն: Ինչու որ մեռ-
նողի անունը պէտքէ լինի միշտ՝ իրանից յետոյ թողած այն պա-
տուական բանն, որ ամենքն էլ օրհնելով յիշեն: Քո գործերդ ու
ամեն բանդ այնպիսի մի կարգով, կանոնով պահիր տուած ուղղու-
թեամբդ, որ իմացուի թէ՛ դու մտածել ես միշտ, որ ամեն մի ժամ՝
օտարների աչքի առաջ կարող են բացուիլ ու յայտնուիլ, ինչպէս
որ մեր մեռնելուց յետոյ ամեն ժամանակ շատ կամ քիչ պատա-
հումէ սովորաբար:

Տանդ համար պարտէ՞ր արդ: — Եթէ ամեն ժամանակ քո կեանքիդ
մէջ անարատ ես ապրել, մարդասէր բնութիւն ես ունեցել,
կուր, նախանձ, ատելութիւն, ռիսակալութիւն քո սրտիդ մէջը
տեղ չեն ունեցել. իսկ այնպէս ես ապրել, ինչպէս որ քո Փրկիչդ,
քո Յիսուս Քրիստոսդ սորվեցրել է քեզ ապրել, այն ժամանակ
յանկարծ մեռնելդ քեզ համար մի բարիք, մի բարերարութիւն
է, որ քեզ յանկարծ հասած կըլինի: Ի՞նչ պիտի վախենաս Աս-
տուծոյ առաջը դուրս գալու, որ միշտ նորա աչքի առաջն ես:
Դու քո ծնած օրիցդ նորա զաւակներից մէկն ես, որ քեզ Իւր
ձեռքի վերայ է պահել սիրելով, աչքը վերադ է ելել ու քեզ
պահպանել է: — Անշուշտ դու վախումս նորա զատուորական
նայուածքից: Նա ճանաչումէ քո սխալանքներդ. բայց և գիտէ քո
սրտանց ջանք անելդ դէն դնելու քո արած պակասութիւններդ:
Գիտէ նոյնպէս քո ուղիղ մտքով աշխատելդ նորան արժանի լինելու
համար մեղքի մէջ ընկնելու փորձանքների յաղթելդ. գիտէ, որ դու
շատ անգամ քո բարկութիւնդ, ժլատութեան ու շռայլութեան
հակումներդ զսպել ես ու քո մէջդ խեղդել. գիտէ, որ դու քո ա-
մեն մի սխալդ աշխատել ես աւելի լաւ գործերով ուղղել: Միթէ
մի երեխայ պիտի վախենայ, երբ որ իւր ամեն սխալանքները դէն
դրած ևս չըլինի, իւր դէպի ինքն սիրով լցուած հօրն առաջը դուրս
գալու: Միթէ Յիսուս այս Հօր անսահման ողորմութիւնը համո-
ղուելու խօսքերով մեզ չէ յայտնել: Միթէ մեզ չէ՞ ասպահովադրել
նորա գլխութեան ու ողորմութեան համար, որով մեզ ներումէ:

Ով որ ամեն ժամանակ Յիսուսի սիրող մոքովն է ման գալիս ամենատես ու ամենազէտ Աստուծոյ առաջը, նա Նորա երեսը որ տեսնի, չի գոչայ: Յանկարծ մեռնելը մահուան ամենամեծ դառնութիւնից մեզ ազատումէ: Սրտի սիրեկանների ու մօտիկ բարեկամների լացը, մեզ տանջող մոտամունքը թէ՛ ինչ խոր տխրութեան մէջ պէտք է ընկնեն մեր հեռաւորները, չէ՛ դժուարացնում Աստուծոյ անփոփոխելի օրէնքով մեզ համար սահմանած մահն ու հեռանալը այս աշխարհիցս: Բայց և այնպէս մեր մահուան համար լացն ու տխրութիւնը մի դիւրագագայ սրտի համար ամենատխրաւի բանն է, որ մահը կարող է մեռնողին պատճառել: Ո՞վ է այն մարդը, որ կարողանայ առանց սիրտը սաստիկ լցուելու, տեսնել իւրայնոց խոր տխրութիւնը, թէ՛ և շատ էլ ծածկել աշխատեն իւր առաջն. մի կարող է չըմբոստանալ սաստիկ, երբ որ մերոնք մեզ մօտենումեն՝ վերջին անգամը՝ իւրեանց հարազատ սիրոյ վերջին զգացմունքը մեզ յայանելու. — երբ որ նոքա արթնք անելով մեզ համար՝ խոր խոցուած սրտով՝ շրջապատում են մեր մահուան անկողինը:

Մինչև անգամ այս ու այն հանդիսաւոր պատրաստութիւնները տեսնելը մեզ համար — եթէ որ մեզ մահ պատահի, վախով փրփսալը մեր սիրելիների մեր ամեն մի շարժմունքների ամեն մէկը ուշադրութեամբ դիտելով ամենայն հանգամանքները, որ սովորաբար շրջապատում են մեռնողին, կեանքի այս վերջին բոպէն շատ դժուարացնում են: Այդ պատճառով Աստուծո՛ւ իւր զաւակներից մի քանիսին դրկումէ յանկարծ մահ: Ազատումէ նոյա անձամբ տխուր վկայ լինելուցը իրանից յետոյ մնացողների անպատու ու շատ անգամ՝ չափիցը դուրս ցաւիցը:

Մահը, իսկապէս ննջելը՝ դառը չէ: Մահը ինքն իրան ցաւ քաշել չէ ու չէ ևս կարող լինել, ինչու որ ամենայն ցաւերի վերջն է: Միայն հիւանդութիւնն է դառը բանը. բայց հիւանդութիւնը մահ չէ, մահին մօտեցնող է: Ում որ Աստուծո՛ւ յանկարծ այս աշխարհից կանչումէ, հիւանդութեան անկողնի նեղութիւններիցը ազատ է մնում: Նա մեռնումէ առանց մահ ճաշակելու: Իւր երկրութեան ու երկնաւոր կեանքի մէջը հազիւ մի բոպէ կայ: Առանց հոգսի, առանց վախի, առանց ցուրտի այս անցաւոր կեանքիցս՝ դէպի լաւագոյն աշխարհային վիճակն է գնում ինչպէս որ երազ տեսնող մարդը զարթնումէ ամեն բան պարզ տեսնելու:

Այո՛, յանկարծ պատահած մահը ես ոչ թէ Աստուծոյ պատիժ եմ համարում, այլ Նորա ամենագեղեցիկ բարերարութիւններից մէկը: Դորա համար ես կըսպասեմ նորան ոչ իբրեւ մի թշնամու, այլ իբրեւ մի բարեկամի, որ գալիս է ինձ տեսնելու աստուածային հայրական տան աւելի մի գեղեցիկ բնակարանը: Մահը մեզ զարհուրեցնող զեւ չէ, այլ լուսոյ հրեշտակ. նա չէ քանդում, այլ շինում է, չէ խաւարեցնում իբրեւ անմխիթար մութ գիշեր, այլ պայծառացնում է յաւիտենական փառքի համար: — Անվրդով սրբոտով կըսպասեմ ես իմ վերջին ժամիս. թող գայ, հասնի, երբ էլ, որ և ինչ կերպով էլ որ Աստուծոյ հաճոյ է: Բայց առաջուանից էլ կըպատրաստուեմ մահուան իմ կեանքիս ամեն մի օրը, որ Տէրը ինձ արթուն գտնի, երբ որ գալու լինի: Ինձ համար էլ ստիպողական լինի այն յորդորը թէ՛ Դ՛ խնայիք զՂուսի՛, Դ՛նիկէ՛ հիւանդանոցի՛. այլ ուղիք թե՛ զպարծառ ոչ, որ եւ Դ՛նիկէ՛ Դ՛ջ ընկնէ կարող էս:

(Թարգմ.)

Գ. Ե. Ա.

Ձ Ա Տ Ի Կ

Ղազարոսի յարութիւնը. Յիսուսի հանդիսաւոր մուտքը Երուսաղեմ. Հրէից մեծամեծների նախանձը. Բաղարշակեքը. Յիսուսի մատնութիւնը, Խաչը, Թաղումը եւ Յարութիւնը:

Մեծի պահոց ապաշխարութեան օրերից յետոյ՝ ինչպէս աշխարհը յարութիւն է առնում կենսաբեր գարնան գալով՝ ձմեռնային մեռելութիւնից, մարդիկ ևս ուրախանում ու զուարճանում են, որովհետեւ Յիսուսի Յարութեան Տօնը տօնելով, տօնում են և իրանց յարութեան. որովհետեւ այս աշխարհային կեանքից յետոյ, մահուան ձմրան մէջ մի առժամանակ մնալով՝ յարութիւն առնելու են Յիսուսի թագաւորութեան մէջ յաւիտեան երջանիկ ապրելու համար՝ եթէ այդ կեանքին՝ այս աշխարհից պատրաստուել են առաքելի վարմունք ունենալով: Արարատի լոմբագրութիւնը իւր ընթերցողին մեր ապագայ յարութեան առհաւատցեայ Յիսուսի Յարութիւնը շնորհաւորելով՝ իբրեւ մի պատշաճաւոր նուէր, առաջարկում է կարգաւ՝ Յիսուսի երկրաւոր կեանքի վերջին

օրերի այս նկարագիրը, որ քաղուածօրէն, գրեթէ բառացի կերպով հաւաքուած է չորս աւետարանիչների գրուածքից:

Երուսաղէմից 15 ասպարէզ հեռու Բեթանիայումը կար մի մարդ Ղազարոս անունով և ունէր երկու քոյր, մէկի անունը Մարիամ, միւսինը՝ Մարթա. Յիսուս Ղազարոսին սիրումէր իբրեւ իւր բարեկամին: Ղազարոսը հիւանդացաւ, երբ Յիսուսին յայտնեցին նորա հիւանդութիւնը, ասաց. այն հիւանդութիւնը մեռնելու համար չէ, այլ Աստուծոյ փառքի համար, որ Աստուծոյ Որդին նորանով փառաւորուի: և երկու օրուայ ճանապարհ հեռացաւ: Յիսուսի աշակերտները կարծումէին թէ, Նա Հրէաների ահից հեռացաւ, և երբ որ ասաց թէ, եկէք դարձեալ Հրէաստան գնանք, աշակերտները ստատասխանեցին. « Վարդապետ, հէնց այժմ հրէաները քեզ կամենումէին քարկոծել և դու դարձեալ այնտեղ ես գնում »: Յիսուս ասաց. « Ով որ ցերեկով կերթայ, չի գայթակ ուիլ, որովհետեւ աշխարհիս լոյսը տեսնումէ, բայց թէ որ մինը գիշերով գնայ կը գայթակղուի, որովհետեւ նորա հետ լոյս չըկայ »: այսինքն, բարի գործից վնաս չի գալ. իսկ վատ գործը ինքն արդէն վնաս է ու վնաս: Յիսուս յայտնելով որ Ղազարոսը մեռել է, ասաց. « Ես էլ ուրախ եմ ձեր համար, որ սէտք է հաւատաք ինձ. հիմա եկէք գնանք նորա մօտ »: Եւ նորա աշակերտներին թովմասը իւր ընկերներին ասաց. դէ եկէք մենք էլ գնանք ու նորա հետ մեռնենք: Յիսուս երբ վերադարձաւ Բեթանիա, Ղազարոսը չորս օրուայ թաղուած էր. Մարթան երբ որ լսեց թէ Յիսուս գալիս է, նորա առաջը դուրս եկաւ և ասաց. Տէր, եթէ այստեղ էիր եղել, եղբայրս չէր մեռնիլ, բայց այժմ էլ հաւատումեմ թէ, ինչ որ Աստուծուց խնդրես՝ Աստուած քեզ կըտայ: Յիսուս ասաց. քո եղբայրը յարութիւն կառնի: Մարթան ատասխանեց. գլտեմ վերջին օրումը յարութիւն կառնի: Յիսուս ասաց, յարութիւնն ու կեանքը ես եմ. ուլ ինձ հաւատայ, թէսէտ և մեռնի, կապրի: և ամենը որ կենդանի է և հաւատումէ ինձ, չի մեռնիլ յաւիտեան. սորան հաւատում ես: Մարթան սլատասխանեց. այո՛ Տէր, ես հաւատացի թէ Աստուծոյ որդի Քրիստոսը դո՛ւ ես, որ սէտք է գալիր աշխարհ:

Յիսուս Ղազարոսի քոյր Մարթայի, Մարիամի և սոյա միւսի՜ր օրիւս համար եկած բաղմաթիւ հրէաների հետ գնաց Ղազարոսի

գերեզմանը, և տեսնելով Մարիամի, Մարթայի և ներկայ եղողների սուգը՝ յուզուեց, և լաց եղաւ։ Դերեզմանի մօտ Յիսուս ասաց․ վերցրէ՛ք գերեզմանի քարը։ Մարթան պատասխանեց, հիմա հոտած կըլինի, որովհետեւ չորս օրուայ է։ Յիսուս ասաց․ չէ՞ որ քեզ ասացի թէ, եթէ հաւատաս՝ Աստուծոյ փառքը կըտեսնես։ Երբ որ քարը վեր կալան, Յիսուս աչքերը վեր բարձրացրեց և ասաց․ Հայր, քեզանից շնորհակալ եմ որ ինձ լսեցիր․ ես գիտէի որ ամեն ժամանակ ինձ լսումես․ այս շուրջս եղած ժողովրդի համար եմ անում, որ հաւատան թէ դու ինձ ուղարկեցիր․ յետոյ բարձր ձայնով աղաղակեց և ասաց․ Ղազարէ, վեր կաց, դուրս եկ։ Ղազարը վեր կայաւ, ձեռքերն ու ոտքերը կապած էին, երեսն էլ վարջամակով պատած։ Յիսուս ասաց, արձակեցէ՛ք դորան և թողէ՛ք երթայ։

Հրէաներից շատերը, տեսնելով այս՝ հաւատացին Յիսուսին․ և նոցանից ոմանք էլ գնացին փարիսեցիների մօտ և պատմեցին Յիսուսի արածը։ Փարիսեցիներն ու քահանայապետները ատեան կաղմեցին՝ կարծելով թէ ժողովուրդը Յիսուսին հաւատալով ու հեռեւելով նորան՝ թագաւոր կըհրատարակի ընդդէմ Հռովմոյեցւոյ, ասումեն․ ինչ անենք, այն մարդը շատ հրաշքներ է գործում և շատերն էլ հաւատումեն նորան, կըգան Հռոմները և կը ջնջեն մեր ազգն ու տաճարը։

Կայիափա քահանայապետը նոցա ասումէ․ դուք ոչինչ չըգիտէք, և չէք էլ կարողանում մտածել թէ, լաւ է մեզ՝ որ մի մարդ մեռնի ժողովրդի համար և մեր բոլոր ազգը չըկորչի։ Այս բանը Կայիափան մարգարէանալով ասաց, թէ Յիսուս ազգի համար մեռնելու էր, և ոչ թէ միայն ազգի համար, այլ որ կռապաշտութեան ու անօրէնութեան մէջ կորած Աստուծոյ որդիքը մէկ տեղ ժողովի։

Այն օրից սկսած քահանայապետներն ու Հրէից մեծամեծները խորհուրդ արին նորան սպանել, և Յիսուս չըկարողանալով այլ ևս համարձակ ջրջել Հրէաների մէջ աշակերտների հետ, գնաց անպատի մօտ եղած Եփրայիմ քաղաքը։

— Յիսուս Յարութիւն և կեանք է․ ասլաւինենք նորան որչափ և մեղքի ու անօրէնութեան մէջ մեռած լինինք՝ նորան ջերմեռանդն սրտով և ալօթելով, մեր խղճի ազդմամբ կըլսենք նորակեցուցիչ խօսքը և չորեքօրեայ թաղուած Ղազարոսի նման յարութիւն կառնենք մարգալայել կեանք վարելու համար։

Մօտեցաւ Զատիկի տօնը. եփրայիմ՝ քաղաքից և շրջակայքից գնացին Երուսաղէմ, Զատիկի տօնին այնտեղ լինելու: Հրէից քահանայապետներն ու փարիսեցիները պատուէր էին տուել թէ, եթէ մինը իմանայ թէ ո՛ւր է Յիսուս, յայտնի, որ բռնեն. և շատերը միմեանց հարցնումէին թէ արդեօք Յիսուս տօնին Երուսաղէմ կը գայ:

Յիսուս Զատիկից վեց օր առաջ նորից եկաւ Բեթանիա. Ղազարոսի յարութեան համբաւը տարածուել էր ամենայն տեղ, ամենայն ոք շտապումէր ո՛չ միայն Յիսուսին այլ և յարութիւն առած Ղազարոսին տեսնել. քահանայապետները խորհուրդ արին որ Ղազարոսին էլ սպանեն, որովհետեւ Հրէաներից շատերը գնում և հաւատում էին Յիսուսին:

Տօնի համար Երուսաղէմ հաւաքուած ժողովուրդը երբոր լսեց թէ Յիսուս Երուսաղէմ է գալիս, արմաւենու ոստեր առած նորա առաջը դուրս եկան, աղաղակում էին ու ասում. Իսրայէլի օրհնուած Թագաւոր, որ տիրոջ անունով գալիս ես, ուխտնա: Յիսուս էջի վերայ հեծած փառաւոր հանդիսով մտաւ Երուսաղէմ: Այս հանդիսաւոր մուտքի ժամանակ, մի քանիսը այնտեղ գտնուած հեթանոսներից՝ Յիսուսի աշակերտ Փիլիպպոսին ասացին որ՝ կամենում են Յիսուսին տեսնել. Փիլիպպոսն ու Անդրէասը յայտնեցին Յիսուսին, որ պատասխան տուեց նոցա և ասաց. հասաւ ժամանակը, որ փառաւորուի մարդու որդին:

Յիսուս ժողովրդեան աղաղակով Երուսաղէմի տաճարը մտնելուց յետոյ, արտաքսեց ամենքին՝ որոնք տաճարում վաճառում, գրնում էին. հատաւաճառների և աղաւնեւաճառների սեղանները կործանեց. և ասաց. գրուած է, իմ տունը աղօթքի տուն կոչուի և դուք դորան աւազակների այր շինեցիք: — Եւ արդարեւ, տաճարը որ Աստուծոյ տուն լինելով՝ միմիայն աղօթքի համար պէտք էր պիտոյանար Հրէից. քահանայապետները դպիրներն ու փարիսեցիները իրանց կրօնի էական մասերը զանց անելով, միայն ծէսերի, ծերերի աւանդութեանց և իրանց շահերին էին ծառայացնում, Աստուծոյ տունը վաճառքի հրապարակ դարձնելով:

Յիսուս Տաճարի մէջ բժշկեց կաղերին և կոյրերին. քահանայապետներն ու դպիրները տեսնելով այս հրաշքները, և մանուկների աղաղակը, որ տաճարի մէջ գոչումէին. Դաւթի որդուն օրհնութիւն, — բարկացան, ու ասացին նորան. լսեցիք թէ ինչ են ա-

սում գործա. Յիսուս պատասխանեց. դուք չէ՞ք կարդացել թէ, մունուկների և կաթնակեր տղաների բերանով կատարեցիր օրհնութիւնը. և նոցա Տաճարում թողնելով, գնաց Բեթանիա և գլշերը այնտեղ անցկացրեց:

— Մեր պատմութեան համեմատ Յիսուսի Երուսաղէմ գնալու ժամանակ նորան տեսնել կամեցող հեթանոսները մեր Աբգար թագաւորի գեսպաններն էին, որոնք Աբգար թագաւորի հրամանով և թղթով ներկայանալով Յիսուսին, խնդրումէին, որ գայ Աբգարի հիւանդութիւնը բժշկի, իսկ եթէ չըզար, պէտքէ նորա պատկերը նկարէին ու բերէին: Աբգար թագաւորը հեռուից, առանց տեսնելու, միայն լսելով Յիսուսի քարոզների և հրաշագործութիւնների համբաւը, հաւատացել էր որ նա կամ Աստուած է կամ Աստուծոյ որդի: Յիսուս թէև միջոց չունեցաւ Աբգարի մօտ գնալու, բայց մի թուղթ գրել տուեց, ուր երանի է տալիս այն մարդուն, որ չըտեսած հաւատումէ. խոստացաւ իւր համբարձումից յետոյ ուղարկել իւր աշակերտներից մէկին Աբգարին բժշկելու: Յիսուս տեսնելով որ պատկերահանը աշխատումէ և չի կարողանում նկարել իւր պատկերը, առաւ պատառ, գրեց իւր երեսի վերայ և այսպէս իւր պատկերը տպաւորուեց պատառի վերայ: Այս պատկերը, որ կոչվումէ անձեռագործ պատկեր կամ Դաստառակ, Աբգար թագաւորը սիրով ընդունեց և երկար ժամանակ մնումէր Եդեսիայի եկեղեցում:

— Երբ մենք ծաղկազարդին կանաչ ոտտեր ձեռքներիս բռնած ուխտանա ենք կանչում, պէտքէ մտածենք թէ, Նա մեր հոգու և սրտի վերայ պէտք է թագաւորէ՝ եթէ Նորան ընդունելու հարկաւոր պատրաստութիւնը տեսել ենք. մեր խղճի ազգմանը մտիկ անելով, մաքրել ենք մեք ներքինը և զարդարել ենք մեր սիրտն ու հոգին առաքինութեամբ և մարգարայել գործերով ու մտածողութեամբ:

Հրէից մեծամեծների ատելութիւնը հետզհետէ սաստկանումէր և կամենումէին Յիսուսին անպատճառ սպանել, և պատճառներ էին որոնում նորան յանցաւոր դուրս բերելու. փարիսեցիները Հերովդէս թագաւորի մարդկանց հետ իրանց աշակերտներին ուղարկեցին Յիսուսի մօտ, Նորան որոգայթի մէջ ձգելու համար խօսքեր տեսլ տալու: Այդ մարգիկը Յիսուսին ասացին. «Վարդապետ,

գլխոհներ որ ճշմարիտ են, ոչ մէկից էլ քաշվում չես և կեղծաւորութիւն էլ չես անում: Հիմա մեզ ասա, կայսեր հարկ տալ պէտք է թէ ոչ»: Յիսուս նոցա խորամանկութիւնը իմացաւ և ասաց. «Ինձ ինչի՞ էք հարցնում, կեղծաւորներ, հարկի դրամը ինձ ցոյց տուէ՞ք. նոքա մի դրամ տուին. Յիսուս հարցրեց. ո՞ւմն է այս սլափները կամ գիրը. անումեն, կայսրինը. այն ժամանակ ասումէ նոցա. գնացէ՞ք, կայսրինը կայսրին տուէ՞ք, և Աստուծունը՝ Աստուծուն»: Երբ որ լսեցին, զարմացան թողին ու գնացին:

Յիսուս Հրէից մեծամեծների նախադասաւոր հարցմունքներին պատասխան տալուց ու նոցա սլափանձեցնելուց յետոյ, սկսեց քարոզել իւր աշակերտներին և ժողովրդին ու ասել. «Մովսէսի ւրթուի վերայ նստեցին դպիրներն ու փարիսեցիք. ինչ որ կասեն ձեզ՝ արէ՛ք և պահեցէ՛ք. բայց նոցա գործերին մի նայէ՛ք. ծանր և դժուարակիր բռններ են կապում ու գնում մարդկանց ուսի վերայ և իրանց մատներովն անգամ չեն կամենում շարժել: Եւ խօսքը ուղղելով դէպի կեղծաւոր դպիրներն ու փարիսեցիները, ասաց. Վա՛յ ձեզ, կեղծաւոր դպիրներ և փարիսեցիներ. երկնքի արքայութիւնը մարդկանց առաջ փակումէք. դուք չէք մտնում, և որոնք կամենում են մտնել, թող չէք տալիս մտնել: Վա՛յ ձեզ, կեղծաւոր դպիրներ և փարիսեցիներ, որ ծով ու ցամաք մանէ՛ք գալիս որ մէկին որսաք, և երբ որ յաջողումէ ձեզ այդ, ձեզանից կրկին անգամ աւելի գեհենի որդի էք դարձնում նորան»: Եւ կեղծաւոր փարիսեցիների ու դպիրների բոլոր անօրէնութիւնները նոցա երեսուիւր տալուց յետոյ իւր խօսքը Հրէաներին և նոցա Երուսաղէմ՝ քաղաքին ուղղելով ասաց. «Երուսաղէմ՝ Երուսաղէմ, որ մարգարէներին կոտորում էիր, և քեզ զգաստացնողներին քարկոծում, քանի քանի անգամ կամեցայ քո մանուկներին ժողովել՝ ինչպէս հաւը իւր ձագերին իւր թեւերի տակն է ժողովում» բայց չըկամեցաք. ահա ձեր տունը ձեզ աւերակ թողուած լինի. այսուհետեւ էլ չէք տեսնիլ ինձ մինչև ասէ՛ք Տիրոջ անունով եկածը օրհնուած լինի»: :

Յիսուսի աշակերտներից Յուդան, երբ որ տեսաւ թէ Հրէից մեծամեծները կամենում են Յիսուսին բռնել և սպանել, նորանից առաւ երեսուն դահեկան և խոստացաւ մատնել. աշակերտները այս բանը չէին իմանում. բայց Յիսուս իւր Աստուածային իմաստութեամբ գլխոհ. ուստի Բաղարջակերաց օրը՝ երեկոյեանը երբ Յիսուս տաս-

ներկու աշակերտների հետ նստած էր, և ընթրիք էին անում, ասաց. Ձեզանից մինը ինձ պէտքէ մասնի. աշակերտները շատ տրտմեցին, և սկսեցին մի մի հարցնել, միթէ ես կըլինիմ: Յիսուս պատասխան տուեց, ով որ ինձ հետ ուտումէ և ձեռքը ինձ հետ սկաւառակը տարաւ, նա է: Մարդոյ որդին ինչպէս իւր համար գրուած է, պէտք է գնայ. բայց վա՛յ այն մարդուն, որ ի ձեռքով պէտք էր նա մասնուի, լաւ է որ նա ծնուած չըլինէր: Երբ որ Յուզան էլ ասաց, միթէ ես կըլինիմ: Յիսուս պատասխանեց դու ասացիր: Ընթրիքի ժամանակ Յիսուս առաւ հաց, օրհնեց, կտրեց և տուեց աշակերտներին ու ասաց. «Առէ՛ք կերայք, այս է մարմին իմ» . (առէ՛ք կերէ՛ք, այս է իմ մարմինը) . առաւ քաժակ գոհացաւ տուեց նոցա և ասաց. «Արբէ՛ք ի դմանէ ամենեքին, զի այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ բաղմաց հեղու ի թողութիւն մեզաց» . (խմեցէ՛ք դորանից ամենքդ, որովհետեւ այդ՝ նոր ուխտի՝ *) իմ արիւնն է, որ շատերի աղագաւ թափվումէ մեղքի թողութեան համար): Երբ աշակերտները սկսեցին վիճել թէ՛ նոցանից ով մեծ կըլինի. Յիսուս խոնարհութեան օրինակ տալու համար վար դրեց իւր զգեստը զենջակ կապեց, կոնքի մէջ ջուր լցրեց և աշակերտների ոտքերը լուալուց ու զենջակովը սրբելուց. յետոյ, նորից իւր զգեստը հագաւ նստեց ու ասաց. գիտէ՛ք ձեր համար ինչ արի. դուք ինձ վարդապետ և տէր էք կոչում և լաւ էք անում, որովհետեւ իսկը եմ. հիմա, ես որ տէր և վարդապետ եմ, ձեր ոտքերը լուացի, դուք էլ պարտաւոր էք միմեանց ոտք լուանալ:

Յիսուս այս խոնարհութեան դասն էլ աշակերտներին տալուց յետոյ, Յուզային ասաց. հիմա ինչ որ անելու ես արա. աշակերտները կարծեցին թէ, որովհետեւ գրամները Յուդայի մօտն է, Յիսուս պատուիրեց Ձատիկ տօնի համար պատրաստութիւններ տեսնել կամ՝ աղքատներին ողորմութիւն տալ: Երբ Յուզան դուրս

(*) Հին ուխտի արիւնը բաղաձայնեց տարևոր գառան արիւնն էր. այդ ուխտը Մովսէս Իսրայելացիներին աւանդեց նոցա Եգիպտոսից դուրս գալու ժամանակ, պատուիրելով, որ նախքան դուրս գալը ի յիշատակ եգիպտական ծառայութիւնից և սատակիչ հրեշտակի՝ կոտորածից ազատութեան՝ մորթեն մի տարեկան արու ոչխար, արիւնը բարակորներէ վերայ գրողմեն, իսկ միսը ամբողջ առանց կոտորելու խորովեն և պատրաստի, ոտքի վերայ ուտեն և ճանապարհ ընկնեն:

գնաց, Յիսուս ասաց. Այժմ փառաւորուեց մարդոյ որդին, և Աստուած նորանով փառաւորուեց. իմ որդիներ, մի փոքր ժամանակ ձեզ հետ եմ, կորոնէք ինձ և չէք գտնիլ. ինչպէս հրէաներին ասացի, այժմ էլ ձեզ եմ ասում, թէ ուր որ ես գնում եմ, դուք չէք կարող գալ. Նոր պատուիրան եմ տալիս ձեզ, որ միմեանց սիրէք, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի: Ձեր միմեանց սիրելովը կիմանան որ իմ աշակերտներն էք. Պետրոսը երբ որ ասաց. Տէր ո՛ւր պէտքէ գնաս որ չըկարողանամ գալ քո ետեւից, որ արդէն իմ անձս դրել եմ քո սիրուն, — Յիսուս պատասխան տուեց. քո անձն դրել ես իմ սիրուն. ճշմարիտն եմ ասում, (այս գիշեր) դեռ հաւը չի խօսած, դու երեք անգամ կուրանաս ինձ:

Յիսուս ընթրիքից յետոյ աշակերտների հետ գնաց Ձիթենեաց յեռը, յետոյ Գեթսեմանի ձորը, այնտեղ թողնելով աշակերտներին՝ ասաց. նստեցէք այդտեղ մինչև գնամ աղօթք անեմ. հետն առաւ Պետրոսին և Ձերեթիայի երկու որդւոյը — Յովհաննէսին ու Յակովբոսին, սկսեց տրամել ու հոգալ. և ասաց, հոգիս մահու չափ տրտում է. այստեղ կացէք և հսկեցէք. մի փոքր հեռանալով, երեսի վերայ ընկաւ, աղօթքի կացաւ և ասաց. իմ Հայր, եթէ հնարաւոր է, (տրտմութեան) այս բաժակը թող անցնի, բայց ոչ թէ ինչպէս ես եմ կամենում, այլ ինչպէս Դու կրկամենաս: Դարձաւ տեսաւ որ աշակերտները քնած են, ասաց. այդպէս մի ժամ էլ չըկարողացաք արթուն կենալ. արթուն կացէք, աղօթք արէք որ փորձութեան մէջ չընկնիք. երեք անգամ՝ Յիսուս աղօթքից յետ դառնալով և աշակերտներին քնած տեսնելով ասաց. ննջեցէք այսուհետև և հանգստացէք: Մարդոյ Որդու մատնուելու ժամանակը հասել է. եկէք այստեղից գնանք, որովհետև մատնողը մօտացել է: Երբ Յիսուս այս բաներն էր խօսում, ահա Յուդան և նորա հետ ամբոխը սրերով և բրերով. մօտեցաւ Յիսուսին ասաց. ողջոյն, Վարդապետ, և համբուրեց. որովհետև ասել էր թէ ո՛ւր որ համբուրի նա է Յիսուսը, նորան բռնեն, Յիսուս պատասխան տուեց. Յուդա, համբուրելով ես մատնում ինձ: Բռնեցին Յիսուսին և տարան Աննա քահանայապետի տունը, Յիսուսին հեռուից հետևումէին Պետրոսը և Յովհաննէսը. որովհետև Յովհաննէսը քահանայապետին ծանօթ էր, մտաւ գաւիթը, իսկ Պետրոսը մնաց դուռը. և երբ Յովհաննէսի խնդրանքով ներս ընդունուեց, և դռնապան աղջիկը հարցրեց, միթէ դու

է՞լ այն մարդու (Յիսուսի) աշակերտներիցն ես. նա ասաց՝ չեմ. Պետրոսին հետզհետէ երեք անգամ հարցրին, և նա երեք անգամն էլ ուրացաւ իւր Յիսուսի աշակերտ լինելը: Յիսուս դարձաւ մօտիկ արեց Պետրոսին և յիշեց մինչև հաւի խօսիլը երեք անգամ ուրանալու խօսքը. Պետրոսը զղջաց. դուրս եկաւ գաւթից և սկսեց դառն արտասուել:

Մարգիկը, որոնց յանձնուած էր Յիսուս պահելու համար, ծիծաղումէին նորա վերայ, զարնումէին, երեսը ծածկելով տանջումէին ու ասում. մարգարէացիր թէ, ով էր որ քեզ խփումէ, և շատ նախատական ու հայհոյութեան խօսքեր էին ասում:

Լոյսը բացուելուն պէս, Հրէից ծերերը, քահանայապետներն ու դպիրներն ատեան կազմեցին և Յիսուսին հարցրին, «եթէ դու ես Քրիստոսը, մեզ ասա» . Յիսուս պատասխան տուեց, եթէ ասեմ, չէք հաւատալ. եթէ ձեզ բան հարցնեմ, պատասխան չէք տալ կամ չէք արձակիլ: Բայց այսուհետև Մարգոյ Որդին կընստի Հօր Աստուծոյ աջ կողմը: Ամենքը միասին ասումեն, ուրեմն Աստուծոյ որդին դո՞ւ ես. Յիսուս պատասխան տուեց, դուք էք ասում որ ես եմ: Նոքա ասացին. մեզ էլ ինչ լիպյութիւն է հարկաւոր. մենք արդէն իսկ մեր ականջով լսեցինք դորա բերանից: Եւ Յիսուսին քահանայապետի մօտից տարան Պիղատոսի մօտ. որովհետև հրէաները Զատիկ պէտքէ անէին, չքմոան Պիղատոսի ապարանքը. ինքն Պիղատոսը դուրս եկաւ և ասաց. ինչ չարախօսութիւն ունէք այս մարդու մասին, նոքա պատասխանեցին. եթէ չարագործ չլինէր չէինք բերիլ քեզ մօտ: Պիղատոս ասաց. ձեր օրէնքով դատեցէք դորան: Հրէայք պատասխանեցին. մեզ արժան չէ որ մարդ սպանենք. Պիղատոս ներս գնաց իւր ապարանքը և Յիսուսին իւր մօտ կանչելով ասաց. Հրէաների թագաւորը դո՞ւ ես. Յիսուս պատասխան տուեց. դո՞ւ ես ասում, թէ ուրիշներն են ասել քեզ իմ մասին: Պիղատոսը ասաց. միթէ ես հրէայի եմ. քո ազգն ու քահանայապետները մատնեցին քեզ ինձ մօտ. ինչ ես արել: Յիսուս պատասխանեց. իմ թագաւորութիւնը այս աշխարհից չէ. եթէ այս աշխարհից լինէր, իհարկէ իմ սպասաւորները կըկռուէին, որ Հրէաներից չքմատնուեմ. բայց հիմա իմ թագաւորութիւնը այս աշխարհից չէ: Ուրեմն դու մի թագաւոր մարդ ես. Յիսուս պատասխան տուեց. դո՞ւ ես ասում որ թագաւոր եմ. այդ բանի հա-

մար էլ ծնուել եմ, և դորա համար էլ աշխարհ եմ եկել, որ ճշմարտութեան համար վկայեմ. ուլ որ ճշմարտ է կըլսի իմ խօսքը: Պիղատոսը Յիսուսին այսպէս հարցուփորձ անելուց յետոյ ոչինչ չըգտնելով՝ դուրս եկաւ հրէաների մօտ և ասաց. ես նորա մէջ մի պատճառ չեմ գտնում. ձեր սովորութեան համեմատ Ջատիի տօնին բանտարկեալներից մէկը պէտքէ արձակեմ. կրկամենա՞ք որ Յիսուսին — հրէաների թագաւորին — արձակեմ: Հրէաները միաբերան գոչեցին դորան ոչ, այլ Բարաբբային. իսկ Բարաբբան մի աւագակ էր: Այն ժամանակ Պիղատոս բռնեց Յիսուսին և գանակոծ արեց. իսկ զինուորները փշից պսակ շինեցին և զրին նորա գլխին և ծիրանի հագցրին. մօտ էին գալիս և, ապրած կաց, հրէաների թագաւոր ասելով՝ աստակ էին խոլում: Երբ որ Պիղատոս նորից դուրս եկաւ և հրէաներին ասաց թէ Յիսուս յանցաւոր չէ. քահանայապետներն ու սպասաւորները աղաղակեցին. խաչիր, խաչիր դորան: Ասաց Պիղատոս, առէ՛ք և դուք խաչեցէ՛ք. որովհետեւ ես դորա մէջ մի յանցանք չեմ գտնում. հրէաները պատասխան տուին. մենք օրէնք ունինք, և մեր օրէնքին համեմատ պէտքէ մեռնի, որովհետեւ ինքն իրան Աստուծոյ որդի է անուանում:

Պիղատոս կամենումէր արձակել Յիսուսին մանաւանդ այն պատճառով, որ նորա կինը երազ տեսած լինելով Յիսուսի մասին՝ թախանձումէր արձակել նորան: Պիղատոս նորից իւր մօտ կանչեց Յիսուսին և ասաց. ո՞ր տեղացի ես: Յիսուս պատասխան չըտուեց. իմ հետ չե՞ս խօսում, ասաց Պիղատոսը. չե՞ս իմանում որ, իշխանութիւն ունիմ քեզ խաչելու և ազատ թողնելու: Յիսուս պատասխան տուեց. դու իմ վերայ իշխանութիւն չէիր ունենալ, եթէ վերեւից տրուած չլլինէր քեզ: Ինձ՝ քեզ մօտ մատնողինն է մեղքը: — Որքան հնարքներ էր փնդռում Պիղատոս Յիսուսին ազատելու, Հրէաները այնքան պնդումէին և Յիսուսին որպէս Հռովմայեցւոյ կայսրութեան ապստամբ թագաւորել ձգտող քաղաքական յանցաւոր ներկայացնելով, աղաղակումէին դէսլի Պիղատոս. եթէ դորան արձակես, կայսեր բարեկամ չես. որովհետեւ ուլ իրան թագաւոր է անուանում, կայսրին հակառակ է:

Պիղատոս վախենալով այս սպառնալիքից. Ջատիի Ուրբաթ օրը, վեցերորդ ժամին ատեն գալով, Հրէաներին ասաց. ահա ձեր թագաւորը ձեզ: Հրէաները աղաղակեցին. հեռացրու մեզանից,

հեռացրու և խաչիր: Պիղատոսն ասաց. ես, ձեր թագաւորը խաչեմ: Քաջանայապետները պատառխան տուին. մենք բացի կայսրից՝ թագաւոր չունենք: Այն ժամանակ Պիղատոս յանձնեց Յիսուսին Հրէաներին՝ որ խաչեն:

— Նախանձն ու ատելութիւնը, փակելով մարդու բանականութեան և խղճի աչքերը, արդար անմեղն համեմատելով աւազակի հետ՝ դատապարտումեն արդար անմեղին: Այսպէս վարուեցին հրէները Յիսուսի և Բարաբբայի վերաբերութեամբ, պահանջելով՝ ազատ, արդար Յիսուսին խաչել, իսկ աւազակ բանտարկեալ Բարաբբային ազատել: Այսպէս են մարդիկ, երբ տեսնումեն որ մի անմեղի արդար գործը, առաքինի վարքը դատապարտումեն՝ իրանց չար գործը և անօրէն վարմունքը, հնարք են որոնում՝ արդարին կորցնելու, որ իրանց չարութիւնը չըյանդիմանուի: Դոքա Բարաբբայի ընկերներն են և մասն չունին Յիսուսի հետ:

Յիսուս հրէաների ձեռքը յանձնուելուց յետոյ, ինքն անձամբ իւր խաչը ուսին դրած տանումէր դատապարտութեան տեղը, և տեսնելով որ իրան ետեւից գնացող բազմութեան միջից կանայք լաց ու կոծ են անում, դարձաւ դէպի նոցա և ասաց. Նրուսաղէմի աղջիկներ, իմ՝ վերայ լաց մի լինիք. այլ ձեր և ձեր որդւոց վերայ լաց ելէք. որոնք, կրգայ օր, որ կասեն, երանի ամուլներին և անպտուղ արգանդներին՝ որոնք չըծնան, և ստինքներին՝ որոնք երեխաներ չըղիեցրին. այն ժամանակ կրսկսեն ասել լեռներին թէ ընկէք մեր վերայ, և բլուրներին՝ թէ ծածկեցէք մեզ. եթէ դալար փայտին այս են անում, չորն ի՞նչ կըլինի: Յիսուս խաչը ուսին բարձրացաւ Գողգոթա. խաչի վերայ թափելով իւր արիւնը, մարդկութիւնը փրկեց, կտակելով նորան աւետարանն ու երկնից արքայութիւնը: Յիսուսին Գողգոթայի վերայ խաչեցին. աջ և ձախ կողմերը խաչուած էին մի մի աւազակ, և որովհետեւ սովորութիւն էր որ խաչի ճակատին գրումէին դատապարտեալի յանցանքը, Յիսուսի խաչի վերայ Պիղատոս Երայեցեբէն, Վաղմատեբէն և Յունարէն գրել էր տուել. «Յիսուս Նազորեցի՝ թագաւոր Հրէից»: Զինուորները Յիսուսի հանգերձները չորս մասն բաժանեցին, իսկ պատմութեան վերայ, որովհետեւ անկար էր, չըկամեցան պատառել, լիճակ ձգեցին:

Յիսուս խաչի վերայ իւր խաչողների ու նախատողների համար ազօթումէր և ասում. Հայր, ներիր սոցա, որովհետեւ չեն իմանում ինչ են անում: Հրէից իշխանները անարգումէին Նորան և ծաղրելով ասում. ուրիշներին կեանք տուեց, թող իրան ապրեցնի՝ եթէ դա է Քրիստոսն Աստուծոյ ընտրեալ որդին: Զինուորներն էլ ծաղր էին անում, և առաջ գալով քացախ էին մօտեցնում ու ասում. եթէ Հրէից թագաւորը դո՛ւ ես, քո անձը փրկիր: Յիսուսի հետ խաչուած ձախակողմեան աւագակն էլ հայհոյումէր և հեգնելով ասում. չէ՞ որ դու ես Քրիստոսը. փրկիր քո անձը և մեզ: Աջակողմեան աւագակը սաստեց Նորան և ասաց. չե՞ս վախենում Աստուծուց, որ նոյն պատժի մէջն էլ ես. մենք, յիրաւի, մեր չար գործերին արժանի հատուցումն ստացանք. և սա մի փառ բան չէ արել. և ասաց Յիսուսին. Տէ՛ր, ինձ յիշիր, երբ որ Քո թագաւորութեամբ գաս: Յիսուս պատասխան տուեց. ճշմարիտն եմ՝ ասում, այսօր ինձ հետ դրախտում կըլինիս:

Յիսուսի խաչի տակը կանգնած էին Յիսուսի մայրը, և Նորա մօրաքոյրը, Մարիամ Կղէուկան և Մարիամ Մագթաղենացին. Յիսուս երբ որ տեսաւ մօրն ու իւր սիրելի Յովհաննէս աշակերտին՝ ասաց մօրը. կին դու, ահա քո որդին. Յովհաննէսին էլ ասաց. ահա քո մայրը: Եւ այն օրից Յովհաննէսը Մարիամ աստուածամօրը առաւ իւր մօտ: Յիսուս երբ տեսաւ հայրակամ տնօրէնութիւնները բոլորը կատարուել են, և ինքն ևս իւր որդիական պարտքը կատարելով՝ իւր մօրը յանձնեց Յովհաննիսի խնամոցը, ասաց. Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ ես բացի թողի արել ինձ: Վեցերորդ ժամից մինչև իններորդ ժամը երկիրը մթնեց և արեգակը խաւարեց, Տաճարի վարագոյրը պատուեց, երկիրը շարժուեց. Յիսուս բարձրաձայն, Հայր, իմ հոգին քո ձեռքն եմ աւանդում, ասելով՝ հոգին աւանդեց: Հարիւրապետը, որ այնտեղ կանգնած էր տեսնելով այս ամենը, Աստուծոյ անունը փառաւորեց ու ասաց. արդարեւ, այս մարդը արդար էր, և այնտեղ գոնեւ ժողովուրդը, բաղնուէին իրանց կուրծքը: Որովհետեւ օրը ուրբաթ էր, որպէս զի մարմինները շաբաթ օրը խաչի վերայ չըմնային, Հրէաները Պիղատոսին խնդրեցին, շուտով մեռցնելու համար խաչուածների բարձերը փշրել, որ շուտով թաղեն. Պիղատոսն էլ հրաման տուեց. զինուորները երկու աւագակների բարձերը փշրեցին, բայց երբ Յիսուսի մօտ եկան, տեսան որ նա արդէն մեռել է, միայն

գլխնուորներէից մինը իւր գեղարդով խոցեց Յիսուսի կողը և արիւն ու ջուր դուրս եկաւ:

Յովսէփ Արեմաթացին, որ հրէաներից ծածուկ աշակերտումէր Յիսուսին, ինզրեց Պիղատոսից Յիսուսի մարմինը և Նիկաիիմասի հետ միասին Հրէից օրէնքին համեմատ կտաւով և ինկերով պատեցին, թաղեցին մի նորափոր գերեզմանի մէջ, և մի մեծ քար էլ գերեզմանի վերայ դրին. այնտեղ էին Մարիամ Մագթաղենացին և այլ կանայք:

Հետեւեալ օրը Հրէից քահանայապետներն ու փարիսեցիները եկան Պիղատոսի մօտ և ասացին. Տէր, մտաբերումենք որ այն մուրեցուցիչը (Յիսուս) մինչ դեռ կենդանի էր, ասումէր թէ երեք օրից յետոյ յարութիւն կառնեմ: Հիմա, հրամայիր գերեզմանի վերայ հսկողութիւն լինի մինչև երեք օր. գուցէ աշակերտները գիշերը գան ու գողանան և ասեն ժողովրդին թէ յարութիւն առաւ. և յետին մոլորութիւնը առաջինից վատ լինի: Պիղատոս իրաւունք տուեց, և նոքա գերեզմանի վերայ պահապաններ դրին և վէժը զօրականների ներկայութեամբ կնքեցին:

Շաբաթ երեկոյեանը, Մարիամ Մագթաղենացին և այլ կանայք եկան Յիսուսի գերեզմանը տեսնելու: Եւ ահա մեծ շարժում եղաւ. որովհետեւ Տիրոջ հրեշտակը երկնքից իջնելով, գերեզմանի քարը հեռու գլորեց և նստեց նորա վերայ. հրեշտակը փայլակի նման էր, իսկ նորա հանդերձը, ինչպէս ձիւն: Հրեշտակի ահից պահապանները շփոթուեցին և մեռեալի նման վայր ընկան: Հրեշտակը կանանց ասաց. դուք մի վախենաք. գիտեմ, խաչուած Յիսուսին էք փնդում. այստեղ չէ, որովհետեւ յարութիւն առաւ: Նկէք, նորա եղած տեղը տեսէք. և շուտով գնացէք նորա աշակերտներին ասացէք, թէ յարութիւն առաւ. և ձեզանից առաջ Գալիլիայում կըլինի, այնտեղ նորան կըտեսնէք:

Եւ երբ որ կանայքը գերեզմանը տեսնելուց յետոյ մեծ ուրախութեամբ գնումէին. Յիսուս նոցա պատահեց և ասաց. ողջ էք, նոքա էլ մօտեցան Յիսուսին և երկրպագութիւն տուին: Յիսուս ասաց. մի վախենաք, գնացէք իմ եղբայրներին ասա-

յէք, որ Քալիլիա գնան և այնտեղ ինձ տեսնեն: Իսկ տասն և մէկ աշակերտները գնումեն Քալիլիա այն լեռը, ուր ժամագիր էր եղել Յիսուս. երբ որ տեսան Յիսուսին երկրպագութիւն արին իսկ ոմանք տարակուսութեան մէջ ընկան: Յիսուս նոցա ասաց. երկնքի և երկրի մէջ ամեն իշխանութիւն ինձ տրուեց. ինչպէս Հայրը ինձ ուղարկեց. ես էլ ձեզ եմ ուղարկում. գնացէք բոլոր Հեթանոսներին քարոզեցէք, նոցա մկրտեցէք. Հօր, Որդւոյ և Ս. Հոգւոյ անունով. սորվեցրէք այն ամենը, ինչ որ ձեզ պատուիրեցի. և ահա ես ձեզ հետ եմ մինչև աշխարհի վերջը:

Երբ Յիսուս յարութիւն առաւ, և ուշաթափ եղած զօրականները սթափուեցին, ոմանք գնացին քաղաք և այս ամենը պատմեցին: Քահանայապետներն ու ծերերը խորհուրդ արին և զօրականներին շատ արծաթ տուին ու ասացին. կասէք որ գիշերը, երբ մենք քնած էինք, աշակերտները եկան գողացան. և թէ խօսքը դատաւորին հասնի, մենք նորա կամքը կառնենք: Եւ նոքա արծաթն առնելով այնպէս արին, ինչպէս սովորել էին. և այս համբաւը հրէաներից դուրս եկաւ՝ մինչև այսօր:

Հրէաները իրանց քահանայապետների ու մեծամեծների հնարագիտութեամբ մոլորուած՝ համարումեն թէ Յիսուսի աշակերտները գիշերը գողացան Յիսուսի մարմինը. մենք հաւատումենք որ Յիսուս յարութիւն առաւ և իւր առաքեալներին երևալուց յետոյ պատուիրեց բոլոր Հեթանոսներին քարոզեն ու մկրտեն, խոստանալով մինչև աշխարհիս վախճանը իւր հաւատացեալների հետ լինել. բայց ի՞նչ եղաւ Յուդան:

Յուդան տեսնելով որ Յիսուս դատապարտուեց, զղջաց. — ստացած արծաթը դարձրեց քահանայապետներին ու ժողովրդեան ծերերին և ասաց. մեղանչեցի, որ արդար արիւնը մատնեցի. նոքա էլ ասացին մեզ փոյթ չէ. դու գիտես: Յուդան արծաթը տաճարի մէջ ձգեց գնաց և խեղդուեց:

— Չար է զրպարտութիւնը, չար է դաւաճանութիւնը, և բարոյապէս ու նիւթապէս սպանումէ զրպարտեալին և դաւաճանուածին. բայց երբ ճշմարտութիւնը յայտնվումէ, այն ժամանակ զրպարտութեամբ մեռեալը յարութիւն է առնում, իսկ զրպարտիչն ու մատնիչը Յուդայի սէն յուսահատութիւնից խեղդւումէ:

Յիսուսի պէս աղօթենք մեզ դաւաճանողներին համար, աղաչելով որ Աստուած ներէ նոցա զիղջ տալով, վասն զի չեն խմանում ինչ էն գործում:

Շնորհաւոր Յարութիւն Քրիստոսի. Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, առաջին պտուղն յարութեան ննջեցելոց:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՆՏՐՕՆԵՐԸ*)

Փ Ա Ր Ի Զ.

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ընդհանուր նախագիտելք. — Ձգողական, կենտրոնացուցիչ զօրութիւնը Փարիզի, — Փարէզը Թուլունի Թուիչքի բարձրութիւնից, — Փարիզի Լիւտեցիա կոչուած ժամանակից մինչեւ առաջին յեղափոխութեան ժամանակները, եւ առաջին ժամանակներից մինչեւ եօթանասուն Թուականը պոթմեան դարու, — Փարիզը ինչպէս կենտրոն Եւրոպայի մտաւորական քաղաքական կեանքի:

Եթէ յայտնի առածը ճշմարիտ է Հռովմ քաղաքի մասին, իբր թէ ամեն ճանապարհ առաջնորդումէ դէպի Հռովմ. այժմեան Եւրոպայի նկատմամբ, աւելի ճշմարիտ կլինէր Փարիզին վերագրելը նոյն առածի. կարծես մէկ զարմանալի, մոգական, գրաւիչ և բոլորովին առանձին բան պարուհակվումէ Փարիզեան կամ Փարէզ բառերի մէջ. Հիմա էլ, երբոր Փարէզը, ինչպէս Քրանսիոյ մայրաքաղաք՝ կորցրել է իւր քաղաքական նշանաւոր մասը, իւր շլացնող փայլը, և իւր ահագին տիրապետող դժը Եւրոպական կեանքի բոլոր մնացած տարրերի վերայ — չէնց այժմ էլ (ինչ ուզեն թող ասեն և գոռան գերմանացիք) Փարէզը այնուամենայնիւ մնումէ ըստ նշանակութեան առաջին քաղաքը Եւրոպայում:

Հատ ծիծաղելի է կարգալ մէկ նոր և ընդարձակ գերմանական համօրէն զիտութեանց ժողովածուի մէջ այն փիլիսոփայական դատողութիւնները, որոնց մէջ ասումէ այդ նշանակութեան առիթով Փարիզի մասին յօդուած կազմող խորամիտ Գերմանացին. «Նշանաւոր մասամբ կարելի է Փարիզից խլել աշխարհի մայրաքաղաք կոչուելու անդ-

*) Սոյն յօդուածի թարգմանութիւնը յետոյ ստացուեց նաեւ Մայր Աթոռոյս ձեմարանի երբեմն աշակերտ Պ. Թադէոս Պալեանից:

բանկուլթեան նշանակութիւնը, որը այնպէս ակորթանօք վերագրումեն Պ. Պ. Ֆրանսիացիք Փարէզ քաղաքին: Այդ կոչումը չէ կարելի վերագրել Փարիզին, ոչ ըստ քանակութեան բնակչաց, ոչ համաշխարհական վաճառականութեան վերաբերութեամբ, որովհետեւ այդ մտքով Փարիզից աւելի բարձր կանգնած է Լոնդօնը, ոչ պատմական նշանակութեամբ Եւրոպայի համար, որովհետեւ Լոնդօնը այդ մտքով աւելի բարձր է Փարիզից, ոչ գեղեցկութեամբ զրից, որովհետեւ Նեպոլիսը, Լիսսաբօնը, և մինչև անգամ Ստոքհօլմը — անհամեմատ գեղեցիկ են Փարիզից. ոչ տարբեր ցեղերի կուտակութեամբ, որի մասին Փարէզը չի կարող համեմատուել ոչ Կոստանդնուպօլսի հետ, — ոչ Վիեննայի, և ոչ Նիւ Եօքքի հետ անգամ. ոչ արուեստների նշանակութեամբ, — որովհետեւ պէտք է խոստովանուել, թէ այժմեան Բերլինը և Գերմանիայի շատ կենտրոնները աւելի գերազանցումեն Փարիզից իւրեանց արուեստական հաստատութիւններով, « Փարիզի նշանակութիւնը ուրանալուց յետոյ, ինչպէս » համաշխարհական մայրաքաղաքի, յարգելի Գերմանացի հետաքննողը գալիս է այն եզրակացութեան, թէ Փարիզի ծայրագոյն իշխողութիւն բացառապէս հիմնվումէ այն բանի վերայ, որ Փարէզը երկար միջոց մայրաքաղաք էր ազգի, որ կանգնած էր Եւրոպայի մէջ ամեն քաղաքական և ընկերական շարժմանց գլուխ, և նոյնպէս այն պտաճառով՝ որ Փարէզը վաղ ժամանակից շատ գերազանց յարմարութիւն ունի օտարականներին ընդունելու և զետեղելու համար, որոնք այստեղ իրր թէ գտնուէին ամենատեսակ հարկաւոր յարմարաւորութիւնները պարելու և ուրախ ժամանակ անցնելու համար: Բայց այս անիրաւ դատավճիռ արձակող յարգելի Գերմանացին սկսումէ բանալ փոքր առ փոքր իւր Գերմանացի ընթերցողների առաջ Փարիզի պատկերը նորա ամեն հանգամանքներով, և մասներով. և որքան աւելի բաց է անում նորա տեսքը, նորանով աւելի ստիպումէ մոռանալ իւր դատավճիռը, վասն զի նորա անաշառ ստորագրութեան մէջ անգամ Փարէզը երևումէ իսկապէս « աշխարհի մայրաքաղաք, բոլոր միւս Եւրոպայի մայրաքաղաքների առաջ այնպիսի ահագին առաւելութիւններով, որոնք բնականապէս պէտք է տան նորան անդրանկութեան նշանակութիւնը »:

Բայց որքան մենք կարդացել ենք զանազան ստորագրութիւնների մէջ Փարիզի արժանաւորութիւնները և պակասութիւնները, որքան աչքի ենք անցրել զանազան ընդարձակ և համառօտ ստորագրութիւններ այդ զարմանալի քաղաքի — մենք նոցա մէջ ոչ մի տեղում չենք գտել այն ինչ որ պէտք էր վերագրել Փարիզի ամենամեծ արժանաւորութիւններին, և թէ այն գլխաւորապէս ծառայումէ Փարիզի ձգողական զօրութիւններին ինչպէս բացատրութիւն: Բանը նորանումն է, ով և լինէիք դուք ընթերցող. և ինչով պարապէիք, ինչ նպատակով երթայիք արտասահման և ինչ տրամադրութեան մէջ մտնէիք Փարէզ — դուք միշտ

և ամեն բանի մէջ կը գտնէիք այնտեղ կատարեալ բաւականութիւն ձեր ցանկութեանցը նոյն չափով՝ որքան դուք այդ բաւականութիւնը խնդրելու լինէիք։ Եթէ քսան հնդիկ նաբաբների (իշխան) չափ հարուստ էք և կամենումէք անշուշտ աշխարհի առաջ փայլիլ ձեր անթիւ գանձերով, ցանկանումէք՝ որ ամենը ձեր հարստութեանց և ձեր անմիտ շռայլութեանց վերայ խօսեն — գնացէք Փարէզ, և այս համաշխարհական շուկայի մէջ դուք կարող կը լինէք ոչ միայն կատարելապէս բաւականութիւն տալ ձեր անձնաւորութեանը, այլ մի և նոյն ժամանակ կարող կը լինէք ծախսել կարճ միջոցում ձեր միլիոնները ամենաախորժ կերպով։ Եթէ դուք սիրող էք կազմելու ամենատեսակ արհեստների և ճարտարութեանց ժողովածուներ — գնացէք Փարէզ, և դուք քանի մի տարում կը կազմէք այնտեղ որ շրջանի կամ ժողովրդի կամենաք արտադրութեանց և առարկաների ժողովածու։ Եթէ զուարճանալու կիրքը ձեզ յուզում խռովում և դուք ցանկանումէք անգաղար նուիրել նոցա քանի մի ամիսներ կամ քանի մի տարիներ — գնացէք Փարէզ, ճախրեցէք խնձոյքից խնձոյք, կօնցերտից կօնցերտ, տօնից տօն, թատրօնից թատրօն։ Կարող եմ ձեզ հաւատացնել, որ դուք կարող էք ցնդուել այդ նոր Բաբելոնի մէջ, ի հարկէ շատերի հետ դուք էլ կեդրակացնէք, որ Փարէզը միայն զուարճանալ գիտէ։ Եթէ դուք պատկանումէք այն բախտաւոր մահկանացուների շարքին, որոնց գլխաւոր հոգսը կեանքի մէջ է լաւ ճաշը, նուրբ գինին և ուրիշ նիւթական զուարճութիւնները — շնորհ արեք գնալ Փարէզ, բոլորը այնտեղ կը գտնէք, այն էլ այնպէս զանազանակերպ, այնպիսի առատութեամբ որ ոչ մի տեղ աշխարհում չէք տեսնիլ։ Բայց այդ քիչ է — եթէ դուք չունիք որոշ հակամիտութիւն դեպի շլացուցիչ սնտոյի շռայլութիւնը, աւելի համբաւաւոր սիրող չէք հնութեանց և հազուագիւտ իրաց, հետամուտ չէք աղմկալի բաւականութեանց և զուարճութեանց, որովայնամոլութեան և ուրիշ նիւթական վայելչութեանց. և եթէ դուք հասարակ և պարկեշտ մահկանացու էք, շատ չափաւոր՝ ձեր ցանկութեանց մէջ, աւելի չափաւոր միջոցներով. և դուք ցանկանումէք նուիրել ձեր անձը ուսումնասիրելու որ և իցէ գիտութիւն, սկսելով բժշկականութիւնից և վերջացնելով եգիպտաբանութեամբ — գնացէք Փարէզ։ Դուք այն տեղ կը գտնէք հնար շատ պարկեշտութեամբ և հանգարտ ապրելու, յարմարաւոր բնակարանում. կը ստանաք շատ աժանագին ձեր կեանքի ամէն պիտոյքը. իսկ ձեր ուզած արուեստը սովորելու կը գտնէք այնպիսի մասնագէտներ, այնպիսի թանգարաններ, այնպիսի մատենադարաններ և ժողովածուներ, այնպիսի ուրախ պատրաստականութիւն ծառայելու և օգնելու ձեզ ձեր սովորելում, որ աշխարհումը ոչ մի տեղ չէք պատահիլ։ Պէտք է արդեօք աւելացնել, եթէ դուք պատուելի ընթերցող, կը ցանկաք իսկապէս նուիրել ձեր անձը սովորելու որևիցէ արուեստական գործողութիւն, որևիցէ արհեստ կամ ճարտարութիւն (ուստայութիւն),

որեւիցէ ճիւղը վաճառականութեան — ձեզ նոյնպէս պէտք է անպատ-
ճառ երթալ Փարէզ, և դուք կը համոզուէք, որ ոչ մի տեղ աշխար-
հի մէջ ոչ ոք այնպէս իր գործերին ճշդութեամբ և դրականապէս չի
վերաբերում, ոչ ոք այնպէս չի աշխատում հաստատապէս, հասկա-
ցողութեամբ, անխոնջ, ինչպէս փարիզեցիք: Եւ ահա Փարիզի հենց այդ
անսովոր բազմակերպութեան մէջ, որ մինչև ցայժմ Եւրոպիոյ մտաւո-
րական, քաղաքական, հասարակական, արհեստական և վաճառակա-
նական կեանքի ամենավսեմ կենտրոնն է — հենց այդ բազմակողմանի
Փարիզեան կեանքի մէջ է Փարիզի ձգողական դրութիւնը: Եւ այս
պատճառաւ Փարիզի հիմնաւոր ճանաչողներէից ոչ ոք չի զարմանում,
երբ տեսնում է, որ միակերպ հրապարանքով դիմումէ դէպի Փարիզ հա-
րուստն էլ, աղքատն էլ, ծերունին էլ, երիտասարդն էլ, բարձր դիրք ու-
նեցող տիկինն էլ, գիտութեան, ճարտարութեան և արուեստի ասպա-
րիզի մէջ պարկեշտ աշխատաւորն էլ: Բայց ապրելով Փարիզի մէջ՝ մենք
համոզվում ենք որ Փարիզի մէջ միապէս լաւ է զգում Եւ ինքնահաւան
անգլիացին՝ որ կատարելապէս վերածնվումէ այնտեղ, Եւ տխրամած
գերմանացին՝ որ Փարէզ է փախչում բազմակարօտ հայրենիքից և
այստեղ գտնումէ ընդարձակ ասպարէզ գործադրելու իւր գլխաւոր
յատկորոշ արժանաւորութիւնները, այն է չափաւորութիւնը և ճշ-
դութիւնը: Եւ տեսնելով այդ ամենը մենք ակամայ բարձրաձայն
ասում ենք, «այո՛ Փարէզը արդարև զարմանալի քաղաք է, արդարև
աշխարհի մայրաքաղաքն է»:

Փարէզ ճանապարհորդողը երբ անցնումէ Վիեննա և Բերլին՝ մայրա-
քաղաքներով, այդ երկու քաղաքները երևում են նորան ինքն ըստ ին-
քեան շատ երևելի, շատ գրաւիչ, ընդարձակ, փայլուն, բարեկարգ և
բազմամարդ: Բայց նոյն ճանապարհորդը ապրելով մի փոքր ժամանակ
Փարիզի մէջ՝ երբ վերադառնումէ հայրենիք նոյն Վիեննայով կամ
Բերլինով — նա բնաւ չի կարողանում զարմացից ուշի գալ: Ի՞նչ է
պատահել նորա աչքերին, Ի՞նչն է այդպէս յանկարծ սաստիկ փոխել
նորա բարոյական մաշտարը, Ի՞նչն է նորա հայեցողածքը այն աստիճան
ընդարձակել, որ էլ աւելի գրաւիչ, ընդարձակ, փայլուն, բարեկարգ քա-
ղաքներ չեն թվում նորան ոչ Վիեննան և ոչ Բերլինը: Հապա ո՞ւր է
այն բազմամարդութիւնը, որ այնտեղ, Վիեննայի և Բերլինի փողոցնե-
րում նորան ապշեցնում էր: Իսկ առանձնայատկութիւն (ОРИГИНАЛЬНОСТЬ)
չը կայ, և հետքն անգամ չի երևում ոչ Բերլինում և ոչ Վիեննայում:
Վասն զի մեր ճանապարհորդը, ուր և իւր հայեցողածքը դարձնում է,
ամէն կողմից միայն Ֆրանսիացւոց և Ֆրանսիական գաղափարներից վեր
առած խղճալի նմանողութիւն, խղճալի պատճէներն է տեսնում բոլոր
բաներում, սկսած շինութիւններից և զբօսարաններից մինչև նորա-
ձեութիւնները, սովորութիւնները և յարմարութիւնները: Եւ Եւրո-
պայի բոլոր տարածութեան վերայ Փարիզից յետոյ հեշտութեամբ չես

պատահել առանձնայատկութեան, միայն թէ Ռուսաստանի սրտումը — «Մոսկովայում»։ Որոնց պատահել է Ռուսաստանից տեղափոխուել ուղղակի դէպի Լօնդօն և այնտեղ միքանի ժամանակ բնակուել անվերջ գոռգոռոցի և շարժման, այս համաշխահական վաճառականութեան և գործարանական գործունէութեան կենդրօնի, մառախուղի, միգի և մուխի մէջ, հսկայական հարստութեան զարհուրելի աղքատութեամբ հանգերձ խառնուրդի մէջ, նոքա հեռանալով մթագին Լօնդօնից դէպի լուսաւոր, մաքուր, ուրախ, կենդանի և գրաւիչ Փարէզը, բոլորովին հակառակն են զգացել, և այս միայն՝ ուրախալի տպաւորութիւն, Լօնդօնը թուել է նոցա ինչպէս բանտ, ինչպէս ուղղիչ հաստատութիւն, որի մէջ մարդկանց բանտարկումեն մի սահմանեալ ժամանակամիջոց, մի որ և է յայտնի գործի մասին — իսկ Փարիզում՝ նոքա ծաղկել են, ազատ շունչ են քաշել, և իրանց ճակատի խորշումը հեռացրել ու ակամայ, ասել են. «մեծ է, ահագին է, հարուստ է Լօնդօնը, բայց Աստուած նորա հետ Փարէզը սակաւ բազմամարդ է, բայց մարդիկ այստեղ աւելի լաւ են, և կեանքը աւելի թեթեւ»։ Եւ չըզարմանալ այս յայտնի արձագանքի վերայ, այս սրտագին տպաւորութեանց վերայ չըկայ հնար այն մարդուն, որ գէթ թուունի թուիչքի բարձրութիւնից կըծանօթանայ բոլոր գիտութեանց և արուեստների գանձի հետ, բոլոր յարմարութեանց հետ, որոնք զանազան մոքով և յարաբերութեամբ ներկայացնումէ Փարէզը ոչ միայն բնիկ իւր ընակչին՝ փարիզեցուն, այլ և, որ և իցէ օտարականի, որ ցանկանումէ ճշգրութեամբ հետեւել Փարիզի իսկական կեանքին։ Ամենից առաջ նկատենք, որ Փարէզը՝ նաև նոյն իսկ գերմանացի խիստ դատաւորների ասութեամբ, համարվումէ Եւրոպայում ամենաառողջ քաղաքը։ Գերմանացիք խոստովանումեն, որ բոլոր ամենազլխաւոր քաղաքական կեանքի կողմերը — ջրաբաշխութիւնը, ջրանցքները, լուսաւորութիւնը, փողոցների մաքրութիւնը, ճանապարհների և հաղորդակցութեանց յարմարութիւնները, հեռագրութիւնը, տելեֆօնը*) և փոստային ծառայութիւնը, ոստիկանութիւնը, և պաշարեղէնների մատակարարելու մասը — կազմուած են Փարիզի մէջ անպարսաւելի, և արժանի են ոչ միայն ուսումնասիրելու, այլև հետեւելու։ Պէտք չէ մոռանալ՝ որ խօսքը այն քաղաքի մասին է, որի մէջ բնակիչները չափազանց խիտ են և մէկ քառակուսի մղոնի վրայ ապրումեն 23,400 մարդ։ Այսպիսի կենտրօնի հետ որպիսի է Փարէզը, աւելի մօտ ծանօթանալու համար, պէտք է մտիկ տալ այն թուանշանների վերայ, որոնց մէջ յայտնի է լինում՝ նորա կեանքի և գործունէութեան, նորա հարստութիւնների և յարմարութիւնների համարը։

*) Տելեֆօն, (բառ. յունական) է այնպիսի կազմուածք երկաթեայ խողովակների, որոնց միջնորդութեամբ հեռավորը խօսակցութիւնը եւ ձայնը ճիշտ Լսվումէ։

Փարէզը ներկայանումէ ահագին կենտրոն համարեա թէ երկու միլիոն բնակիչներով, կառավարութեան նկատմամբ քսան շրջանի կամ մերիի բաժանուած:

Այս ահագին քաղաքի բիւզժէտը շատ փոքրիկ թագաւորութիւնների բիւզժէտից նկատելի քանակութեամբ աւելի է, և 1877 թ. հասաւ ահագին թուանշանի 272,000,000 ֆրանկի: Փարիզի քաղաքական ազգաբնակչութիւնը ունի 340,896 ընտրողներ, և ի հարկէ ամէն ընտրողութեանց ժամանակ բնակչութեանց վերայ նշանաւոր ազդեցութիւն է անում: Փարէզ քաղաքը պակաս դեր չէ խաղում և զինուորագրութեան մէջ, որովհետեւ իւրաքանչիւր տարի տալիս է նա մերձաւորապէս 14,000 հոգի: Փարէզը իւր երկու միլիոն բնակիչներով ստիպուած է իւրաքանչիւր տարի նուիրել իւր եկամուտների համարեա թէ տասներորդ մասը ժողովրդի ամենաաղքատ դասի պահպանութեան համար: Որոնք բաղկանում են 20,000 արու 35,000 էգ և 56,000 երեխաներից, որոնք բաժանուած են զանազան բարեգործական հաստատութեանց վերայ: Այդ ահագին թուանշաններից, որ կողմին որ մենք դարձնենք մեր ուշադրութիւնը, որ կողմով զբաղուենք Փարիզի կեանքի հետ — մենք ամէն տեղ կը հանդիպենք նոյնպիսի թուանշանների: Փարէզը ինչպէս գործունէութեան գիտութեանց կենդրոն զարմացնումէ շատ հաստատութիւններով, որոնք նախանշանակուած են նորա համար, որպէս զի օժանդակեն գիտութեան զարգացմանը և տարածեն բարձրագոյն լուսաւորութիւն ամենայն գիտութեանց ճիւղերի մէջ: Բացի փարէզի Սորբոնի հին համալսարանից, որ դեռ պահպանել է մասամբ նոյն բնակչութիւնը, որը ունեցել են միջին դարերի համալսարանները, բացի անուամբ «Վոլլէժ դը Ֆրանս» (Collège de France) ամենքի համար բաց և դիւրամերձ բարձրագոյն հաստատութիւնից որի մէջ կարգում են հրապարական դասախօսութիւններ զրականութիւնից, պատմութիւնից և բնական արուեստներից, Փարիզումը կան դեռ էլի առանձին առանձին բարձրագոյն ուսումնարաններ, համալսարանական դասախօսութեան յատուկ բաժնով, այսինքն է դպրոց իրաւանց — իրաւաբանական բաժնով, դպրոց բժշկականութեան — բժշկական բաժնով, Իւրաքանչիւրը այս հաստատութիւններից ունի իւր ահագին միջոցները, իւր հարուստ գրադարանները և իւր ընդարձակ տնտեսութիւնը: Բացի այս դպրոցներից, որոնք տալիս են համալսարանական կրթութիւն, կան էլի շատ տասնաւոր բարձրագոյն ուսումնարաններ, որոնք պատրաստում են բարձր աստիճանի գործնական գործունէութեան համար, որպիսիք են, «Բարձրագոյն տարրական դպրոց», «Գործնական դպրոց բարձրագոյն լուսաւորութեան» «Քաղաքականութեան դպրոց», «Դպրոց քարտիսաց», «Դպրոց արեւելեան կենդանի լեզուաց», «Դպրոց ծանապարհաց հաղորդութեան», «Դպրոց լեռնական տեսչութեան», «մէկ քանի դպրոցներ գեղարուեստից զանազան ճիւղերը ուսումնասիրելու»: Միջին

կարգի լուսաւորութեան համար Փարիզումը ամենի համար բաց են և դիւրամերձ վեց ահագին լսարաններ և երեք Կոլլեժներ, (որոնց ումանց մէջ համարուածն մինչև 3000 ուսանողներ), 273 նախակրթարաններ, որոնք պահպանեն քաղաքի հաշուով և 1056 մասնաւոր դպրոցներ. և առհասարակ բոլոր պատանիների թիւը, որոնք ուսանում են այս դպրոցներում, հաւասարումէ 158,000 հոգւոյ, Իսկ Փրանսիայի ամեն գիտութեանց և ուսումնարանական հաստատութեանց գլխաւորն է « Փրանսիայի ինստիտուտ » կոչուածը, որ բաղկանումէ հինգ ձեւմարաններից, այն է 1. Փրանսիական ձեւմարան, 2. Արձանագրութեանց և գեղարուեստական գրականութեանց ձեւմարան, 3. ձեւմարան գիտութեանց, 4. ձեւմարան ազատական արուեստից կամ ճարտարութեանց և 5. ձեւմարան բարոյական և քաղաքական գիտութեանց: Այս հինգ ձեւմարանների անդամ հրաւիրվում են ամենից հռչակուած մարդիկ, ամենից աւելի հեղինակութիւն ունեցող ներկայացուցիչները զանազան գիտութիւններից, արուեստից և այժմեան գրականութեանց ամենանշանաւոր տաղանդաւորներից: Անգամութեան հրաւերը Փրանսիական ինստիտուտի ձեւմարաններից մէկի համար, ոչ միայն Փրանսիայի սահմանում, այլև բոլոր աշխարհի մէջ համարվումէ ամենամեծ պատիւը, որը կարող է ձեռք բերել ուսումնականը կամ արուեստագէտը: Արուեստների և գիտութեանց գործնականապէս ուսումնասիրելու և կատարելապէս սովորելու համար, Փարէզը մատակարարումէ իւրաքանչիւր արուեստի և ճարտարութեանց պարագողի տնօրէնութեանը անսպառ հարստութեան գանձերի նպաստ, որ դարերով ժողոված է Փարէզ քաղաքում:

(Ծառանկելի)

(Թարգմ.) Զ. Տ. Չաքարեանց:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԱՐԷԼԻ

Ե Ր Ե Ք Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ո Վ.

ԱՀԻԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՆՈՒՆԻՈՅ.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ.

Եթէ թատրոնն ընդունվումէ իբրև նախակրթարան հասարակաց՝ անշուշտ նորանում ներկայացնելու նիւթն և առարկան պէտք է ունենայ զեպի բարոյականութիւն յորդորող միակ նպատակ, որի մէջ իբրև պարզ հայելի՝ իւրաքանչիւր ոք տեսնի իւր անցեալն, ներկայն և ապագայն. մոլին իւր մոլութիւնն տեսնի ու գարշի զղուանքով և առաքինին՝ իւր ուղղութեան մէջ խրախուսուի:

Թատրոնի օգտակարութեան առթիւ արդէն պատեհութիւն ունեցել եմ փոքր ինչ ընդարձակ գրելու անցեալ թուոց Արարատայ մէջ, այժմ կրկնաբանել աւելորդ համարելով՝ մի համառօտ ծանօթութիւն տալով այս փոքրիկ աշխատասիրութեան մասին՝ կրկնելով քանիս խօսքս:

Սողոմոն Աեսների ի մահ Աբելի ընտիր ու կրթական բանաստեղծութիւնն գրեթէ Եւրոպական բոլոր ազգեր թարգմանած են իւրեանց լեզուով, և լոյս աշխարհ հանած տպագրութեամբ. Հայ ընթերցասէրք ևս բազմ ունեցել են ի շնորհս Վենետիկ Մխիթարեան միաբանութեան քանիցս տեսնել ու վայելել նորա կրկնակի հրատարակութիւնն:

Այս ընտիր և բազմակողմանի կրթական գրուածքն թատերական բեմի վերայ տեսնելու շատերի փափաքն ի նկատի ունելով՝ սորանից 15 տարի յառաջ աշխատեցի գրաբառից աշխարհաբառի վերածել թատերական ձևով զոր և մի քանի անգամ Վանայ մէջ ներկայացնելու բազմն ևս ունեցայ. այժմ ևս բարեկամներիս յորդորանքով համարձակուեցի լոյս աշխարհ հանելու՝ խոստովանելով միանգամայն՝ որ Աեսների այս պատուական բանաստեղծութիւնն թատերգութեան ձևի վերածելու համար աւելի ճարտար գրչի և հմուտ թատերգուի կարօտ էր:

Ընթերցողը կրտսնի որ ես աւելի նմանող (հետևող) եղած եմ Աեսներին քան թէ թարգմանող. շատ սակաւ անգամ հեղինակի իսկական խօսքերը մէջ եմ բերել և այն ևս դարձուածներով, համառօտելով և կամ ընդլայնելով, և վստահ եմ որ ամեն ոք ներողամիտ կըլինի ինձ, երբ նկատէ որ ես երբեմն կամաւ չեղած եմ բնագրի ընթացքից՝ ըստ պահանջման հարկին՝ կամ յաճախ ակամայ թերութեան մէջ ընկած՝ թատերական գրուածոց և ներկայացնելու եղանակին քաջ հմուտ չըլինելովս և կըպահանջէ շատ ունեւորիցը շատ, իսկ սակաւից՝ սակաւ:

Աշխատելուդ:

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆԷ.

Աղամ.

Եւ այ.

Այսին.

Միհայլայ քոյր և կին Այսինի.

Աբէլ.

Թիրզայ քոյր և կին Աբէլի.

Ենօք վեցամեայ որդի կայսնի.

Անամելէք սատանայ.

Ռափայէլ հրեշտակ.

Ա. գործողութիւնը կատարվումէ պարտիզի մէջ վարդենու տակ:

Բ. գործողութիւնը կատարվումէ մի հաստաբուն և սաղարթախիտ ծառի տակ:

Գ. գործողութիւնը կատարվում մի խոտանէն դաշտի վէջ,
 Զգեստներ կը լինին միայն մաշկեղէն. կանանց գլխերն՝ ծաղկապսակ.

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ Ա.

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ.

ԱՐԷԼ ԵՒ ԹԻՐՉԱՏ.

ԹԻՐՉԱՏ

Իմ սիրելի կենակից Արէլ, աղաչում եմ, եթէ քեզ ձանձրութիւն չէ,
 շնորհ արա երգել քո օրհներգն՝ փառաբանել Աստուծուն՝ ձայնակցելով
 այս քաղցրախօս սոխակին (սոխակի ձայն է յսուում վարդենոյ վե-
 րայ)։ Ա՛հ, ինչ ախորժ զգացմունք է տիրում սրտիս երգածք ժամանակը։

ԱՐԷԼ.

Իմ չքնադագեղ լուսնեակ Թիրգայ, ինձ աւելի ախորժելի է կատա-
 րել քո ցանկութիւնը, մանաւանդ թէ պարտականութիւնս է միշտ օրհ-
 ներգս կրկնել, որով և իմ խորին երաստագիտութիւնս յայտնել այն
 յաւիտենական Բարւոյն, որ այսչափ բարիք է շնորհել մեզ վայելելու,
 ահա խաշինքս կշտացած հանգիստ մակաղել են առուակի վերայ, ես
 երգեմ, դու ձայնակցիր ինձ. (երգում է) .

Բուրումն սրտիս քեզ, ով Տէր *),

Ելցէ յեթերս ի նուէր.

Ձնշոյլ լուսոյդ տուր մեզ դու,

Քեզ միշտ լինիլ օրհներգու։

Մըջիւնք, թռչունք և ձկունք,

Սողունք, խօսունք, հոգեշունչք

Քեզ միշտ լինեն օրհներգու,

Երգեն սուրբ, սուրբ, սուրբ ես դու։

Ձքեզ օրհնեն մեր լեզուք,

Ձքեզ գովեն բոլոր շունչք.

Ձորս կոչեցեր ի չըգոյէ դու

Լինիլ եիդ օրհներգու։

Զի քեւ երկինք գլխովին,

Երկիր ողջոյն՝ լոյս եկին.

Որք զտիւն միշտ և գիշեր՝

Ձքեզ օրհնեն ի յեթեր.

(*) Այս երգը առանց ատուի է։

Ընդ որս և մեք մոխիր հող,

Ի մէջ փոշւոյս զքեզ օրհնող:

Խնդրեմք ի քէն ձեռնտու

Լինել էիդ օրհնեագու:

ԹԻՐԶԱՅ.

Ո՛հ, ինչպէս դէպ ի վեր է սրանում մտքիս թռիչքը, քաղցրանուագ երգոյդ հետ օրհնել յաւիտենական Բարին, որ զքեզ ինձ պարգևեց ինչպէս արեգակը՝ երկրին, և առուակը՝ բոյսերին. միշտ իմ առանձնութեանս մէջ պիտի փառաբանեմ նորան ցնծալից արտասուօք:

ԱՔԷԼ.

Քեզ նման և ես, սիրելիդ իմ Թիրզա, միշտ գոհութիւն նուիրել եմ և պիտի նուիրեմ նախախնամութեան, որ զքեզ ինձ համամիտ օգնական ու ընկեր սահմանեց, լուսնից պայծառ, վարդից գեղեցիկ, գարու նից զուարթ և դառից հլու:

ԹԻՐԶԱՅ.

Ա՛հ, երանի՜ թէ շրթունքս կարող լինէին պատմել քեզ սրտիս զգացմունքը և սիրոյս հաւաստիքը, որին չափ և սահման չըկայ:

ԱՔԷԼ.

Սիրելիդ իմ Թիրզայ, սիրտդ սրտիս հետ է խօսում, առանց լեզուիդ շարժմանց և շրթանցդ բաբախմանց՝ սիրտս զգումէ սիրոյդ որքանութիւնը (Ադամ ու Եւայ ծածկաբար գալիս են ծառի տակ և ունկընդիր են լինում). և ես չեմ կարողանում պատմել սէրս, այսչափ միայն կարող եմ ասել որ, ես կըսիրեմ քեզ ինչպէս կեանքս. առանց քո ներկայութեան ցերեկն ինձ փոթորկալից գիշեր է թուում, գառներս իսկ զգալով սէրս, միշտ այն տեղերն են կամենում արածել և չըհեռանալ այն տեղից, ուր քո նազաճեմ ոտներդ կոխել են. (Ադամ և Եւայ մտնում են):

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԱԴԱՄ ԵՒԱՅ, ԱՔԷԼ ԵՒ ԹԻՐԶԱՅ.

ԱԴԱՄ.

Փառք քեզ Աստուած, որ ինձ երեսիցդ բոլորովին չըձգեցիր. եթէ իմ յանցանքիս չափով ինձ պատժէիր, ի՛նչ պիտի լինէր իմ վիճակը. որդւոցս առ միմեանս և առ Քեզ ունեցած սուրբ սէրն մեծ մխիթարութիւն է ինձ երկրիս վերայ, որ զբախտի ստուերն է. փառք քեզ Աստուած, որ այսպէս մխիթարումես մեզ. (գրկումէ Աքէլին):

ԵՒԱՅ.

Գոհութիւն քեզ Աստուած իմ, որ քաղցր մխիթարութեամբ լեցնումես սիրտս, քանի՜ մեծ է քո զթութիւնը, որով հաւասարապէս

խնամարկումես քո բոլոր արարածներին, Աստուած իմ, այս սուրբ սիրոյ կայծը իմ անդրանիկ որդի Վայինի սրտի մէջ ևս ծագիր, որ գոհ լինի իւր վիճակով, անտրտունջ ճաշակէ իւր քրտամբք վաստակը և սիրէ քեզ ու իւր եղբայրն, (Վային մտնումէ):

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԱՌԱՋԻՆՔ ԵՒ ԿԱՅԻՆ.

ԿԱՅԻՆ.

Այս ի՞նչ շփոթ է, այս ի՞նչ գրկախառնութիւն. ես շարունակ արեակէզ աշխատեմ, դուք հանգիստ զուարճութեան մէջ սիրոյ գրկախառնութեամբ զմայլէք, և ինձ աստուածատեաց, եղբայրատեաց և անգոհ համարելով դատապարտէք. դուք խնդրումէք Աստուծուց սրտիս մէջ սիրոյ բորբոք, բայց ձեր այդ վարմունքը եղածն էլ մարել է սպառնում: Ես ծառի տակից լսումէի ձեր խօսքերը, և ձեր տրտունջն, միթէ ես ատուցեմ Աստուծուն, որին դառն քրտանցս պտուղներէց շատ անգամ զոհեր եմ մատուցել: Միթէ Աբէլ աւելի՞ է սիրում Աստուծուն և ինձ. նա ի՞նչ ապացոյց ունի իւր սիրոյն, իւր տղայական երգն. դա անգործ ճպռան պաշտօն է, ոչ թէ մարդոյ. նա զոհումէ Աստուծուն իւր գառներն. որ ոչ ինքն է ծնել և ոչ կերակրել և ոչ ևս իւր քրտինքը պէտքէ համարել. նա բնաւ չէ սիրում ինձ. այլ անգործ նստած իւր խաշանց մօտ զբօսնումէ Թիրզայի հետ:

ԱԴԱՄ.

Վային, որդեակ իմ Վային . . .

ԿԱՅԻՆ.

(Ընդմիջելով) Իսկ ես դժոխային երկրագործութեանս մէջ արեակէզ եմ լինում, ոչ հանգստանալու պարապոյ ժամեր ունիմ, և ոչ խաղաղ քուն, ամոլներս արեգակից նեղուելով փախան լեռները, իմ թշուառութեան բաժանակից Միհայլան էլ որոնելու է գնացել. իսկ Թիրզան ծնողաց և Աբէլի ուրախութեան քաղցր հրճուանքի մէջ է ծփում. աս, անգոհ մայր, ինչո՞ւ ծնար մեզ. անպտուղ լինէր որովայնդ (կամենումէ հեռանալ. Ադամ արգելումէ բռնելով):

ԱԴԱՄ.

Վային, իմ անդրանիկ Վային, կաց, մի՛ գնար:

ԵՒԱՅ.

Ո՛հ, իմ որդի, խնայիր արտասուքներիս. գլխի մեզ:

ԿԱՅԻՆ.

Ինչո՞ւ ես արգելում ինձ. թող գնամ իմ թշուառութեան վերայ առանձին ողբամ. աչքերդ և դէմքդ ինձ յանդիմանութիւն են սպառնում:

ԱԴԱՄ.

Այո՛, Կային, քո այդ կերպ ընթացքովդ դու յանդիմանութեան արժանի ես:

ԿԱՅԻՆ.

Այո՛, ես յանդիմանութեանդ միայն արժանի եմ և ոչ սիրողդ, վասն զի այդ զգացումն միմիայն Աբելի և Թիրղայի համար էք պահել:

ԱԴԱՄ.

Ո՛չ, խաբվում ես, Կային, վկայ է ինձ երկինք, որ այս արտասուքներս և այս տրտմութիւնս՝ գորովազէտ սիրոյ նշան են: Կային, եթէ դու սիրումես մեզ՝ փութա սրբել մեր արտասուքը. եթէ Աստուծոյ երկիւղի մի կայծ դեռ կայ սրտիդ մէջ, քեզ այն սուրբ կայծի վերայ եմ երդուեցնում: դարձրու՛ դէպի մեզ մեր հալածական և հեռացեալ ուրախութիւնը. բաւական է որդի, բաւական է սրտիդ մէջ՝ ոխ ու նախանձ, աւտելութիւն և դժգոհութիւն սնուցանես:

ԿԱՅԻՆ.

Ի զո՛ւր խրատ . . .

ԵՒԱՅ.

(Ընդմիջելով) Կային, իմ որդի, ինչ է քո տրտմութեան պատճառը. չըզգիսե՞ս, իմ որդի, որ մեր պահապան հրեշտակներն անգամ ուրախութեան հանգէս են կատարում՝ երբ մեր վերայ առաքինութեան գործեր և բարի նպատակներ են տեսնում. մեր ուրախութիւնը, գրկախառնութիւնը և անուշակ զմայլումն Աբելի անբիծ առաքինութեան համար է միայն:

ԿԱՅԻՆ.

Ի՛հ մայր, ինչքան կամենումէք այնքան ուրախացէք Աբելի վերայ. ես չեմ կարող բաց թողնել իմ այրական բնութիւնը և կանանցօրէն արտասուք թափել որ և իցէ բերկրական առարկայի վերայ:

ԱԴԱՄ.

Խաբվումես իմ որդի, քո բնութիւնը այրական բնութիւն չէ, այլ գազանական դառնութիւն է այդ, խէթ է և աւտելութիւն որ բոլոր գործոցդ մէջ՝ թէ քեզ դառնացնումէ և անգոհ է անում և թէ մեզ տրտմեցնումէ: Խնչո՞ւ գոհ չես քո բաժին երջանկութեան վերայ. ո՛չ ապաքէն բաց են քո առաջ բնութեան բարեաց աղբիւրները. մի՞ գուցէ հրեշտակաց վիճակին հասանել ցանկանումես, բայց գիտացիր որ հրեշտակաց մէջ ևս դժգոհներ գտնուեցին, որոնք Աստուած լինել ցանկացան, սակայն սխալուեցին և երջանկութիւնից զրկուեցին: Արթնացիր որդի, արթնացիր, էլ բաւական է աւտելութիւն և անգոհութիւն աչքիցդ դողանան երջանկութեանդ աղբիւրները, որ գոհացող սրտերի բաժին են:

ԿԱՅԻՆ.

Ինչ ոչինչ օգուտ չունին խրատներդ. ինչպէս կարող եմ երջանիկ լինել, քանի որ չեմ կարող հրաման տալ մրկին չըկատաղել, կամ դարնան հեղեղին յետ դառնալ: Անիծեալ կնոջ անիծեալ ծնունդ եմ ես և գատապարտութեան ենթակայ:

ԱԴԱՄ.

2է, Կային, դու թշուառութեան մէջ ծնել չես. Աստուած ոչ մի արարած թշուառ լինելու համար չէ ստեղծել, թշուառ կամ երջանիկ լինել քո կամքից է կախուած: Ասա՛ Կային, դու երջանիկ չէիր համարում քեզ, երբ մտքիդ մէջ ծագած չէր ատելութիւն և դառնութիւն քո հարազատիդ դէմ. և կամ դժգոհութիւն քո վիճակի վերայ:

ԵՒԱՅ.

(Լալով) Ա՛հ Կային, դու մեզ նախատումես. միթէ մոռանումես որդիական պարտականութիւնդ. վայ ինչ. օգնեցէք. Կային, զթա՛ իմ վերայ, ո՛հ . . . (ուշքը գնումէ):

ԿԱՅԻՆ.

(Դուարած) Ո՛հ, այս ի՞նչ արի ես. կոյր դատողութիւնս ո՛ւր յափշտակեց ինչ. (Եւայի ձեռքից բռնելով), Մայր իմ, սթափուիր, ներէ ինչ, ես խոստանումեմ սիրել ձեզ և հնազանդել, Հայր իմ, ներէ յանցանացս, որ կոյր կատաղութիւնս ինչ գործել տուեց. ահա խոստանումեմ սիրել Աբէլին (Աբէլի ձեռքը բռնումէ):

ԵՒԱՅ.

(Ուշքի գալով) Կային, իմ որդի, դու սիրումես ինչ, սիրումես քո եղբայրը. ո՛հ կրկնիր խոստումնդ:

ԿԱՅԻՆ.

Այո՛, այո՛, ես այսուհետեւ պիտի սիրեմ ամենիդ ևս:

(Ադամ ու Եւայ գրկումեն Կայինին, Կային և Աբէլ գրկախառնելումեն, Թիրդան ստէպ ստէպ համբուրումէ Կայինի ձեռքը):

ԱԴԱՄ.

Որդեակ իմ Կային, իմ անդրանիկ Կային, Աստուած երկնքից տեսնէ քո զիջդ և օրհնէ քեզ. ո՛հ ինչպէս ի բաց փարատուեցին տրամութեան լեռնակուտակ ալիքները: Օրհնեալ օր, խաղաղութեան օր, դրախտի ստուեր օր, Փառք քեզ Աստուած, դու ևս մեր ամենի հայրն ես, ուրախ կըլինիս երբ դէպ ի քեզ ենք դիմում:

ԱՅԷԼ.

Սիրելի եղբայր, պէտք է մոռանալ անցեալը, էլ մի յիշիր իմ մանկական անգիտութեամբ գործած սխալները. մեր անցեալն թող իսպառ

անհետ լինի երազներին նման։ Ո՛չ ապաքէն գիշերուան սոսկալի երազներն և նոցա ազդած վշտերն առաւօտը բոլորովին փարատուած են լինում։ Ո՛հ Վային, երանի թէ կարող լինէի սրտիս ցնծութեան կէսն պատմել քեզ, բերնիս բարբառ պահասումէ, ուրախութիւնից միայն լալ կարող եմ և քեզ գրկել ու ձեռներդ համբուրել, (համբուրումէ Վայինի ձեռքը լալագին դիմք) :

ԵՒԱՅ.

Իմ սիրելի որդիք, այս ուրախութիւնս դրախտի ուրախութիւն եմ համարում, տրտմութեանս սև ամպերն փարատուեցին գլխիցս. պայծառութիւն և բերկրութիւն պատեց ինձ, պողաբեր ծառի նմանեցի, որ իւր քաղցրահամ պտղով ամենի ճաշակն քաղցրացնումէ։ Եկէք համբուրեմ ձեր ուրախութեան արտասուաց քաղցր կաթիլները, որ եղբայրական սէրն բղիկէ տալիս, (համբուրումէ Վայենին և Աբէլին.)
(Միհալայ կըմտնէ) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ԱՌԱՋԻՆՔ ԵՒ ՄԻՀԱԼԱՅ.

Ո՛հ, այս ի՞նչ ուրախութեան հանդէս է, պատուական ծնօղք իմ և սիրելի եղբարք, ո՛հ ինչ բարեբաղդութիւն է այս։ Ես եղներս շատ տեղեր որոնելուց յետոյ, երբ դատարկ գէպի բնակարան էի դառնում, տեսայ որ երկուքն ևս կուշտ արածած՝ նստած էին մեր վարդենեաց տակը. եկայ ձեզ յայտնելու, և ուրախութեան աւետիս տալու, բայց ձեր ուրախութիւնն աւելի է. ո՛հ ինչ ուրախալի օր։

ԱԲԵԼ.

Միհալայ, քոյր իմ. այսօր սիրոյ դաշինք կապեցինք, Իմ անդրանիկ եղբայրս Վային ուխտեց միշտ սիրել ինձ. այսուհետև ուրախութիւնն է մեր բաժին։

ՄԻՀԱԼԱՅ.

Քոյր իմ Թիրզայ, այսօրուայ սիրոյ ուխտը հանդիսաւոր անելու համար երթանք գեղեցիկ ծաղիկներ և քաղցրահամ պտուղներ քաղենք մեր սեղանի վերայ սփռելու։

ԹԻՐԶԱՅ.

Գնանք։

(Մեկնումեն) :

ԵՒԱՅ.

(Ագամին, Վայինին և Աբէլին) Ուրեմն գնանք և մենք մեր բնակարանի մէջ ուրախութեան սեղան պատրաստելու և Աստուծոյ գթութեան գոհութիւն մատուցանելու. (սկսումեն մեկնիլ. վարագոյրը իջնումէ) :

(Երանանք) :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Թիֆլիզու Հայուհեաց բարեգործական ընկերութեան 1884 թ. Մարտի 4-ն ընհանուր ժողովի օրագրից քաղուածք:

Ընդհանուր ժողովը կայացաւ նախագահութեամբ տեղւոյս առաջնորդ Սրբազան Արիստակէս Եպիսկոպոսի յանձնարարութեամբ Արժ. Յարութիւն Աւագ քահանայ Սուզանաձեանի և ներկայութեամբ ընկերութեան 32 անդամների:

Ընկերութեան կանոնադրութեան 16 յօդուածի դ. կէտի և 29 յօդուածի զօրութեամբ վարչութիւնը ներկայացրեց ընդհանուր ժողովին ի քննութիւն և ի հաստատութիւն իւր գործունէութեան և ել և մտից անցեալ տարուայ հաշիւը և 1884 թ. համար կազմած նախահաշիւը, Վարչութեան Ատենապետուհին, Տիկին Սրբուհի Երիցեանի կարգացած տեղեկագրից ընդհանուր ժողովը իմացաւ, որ վարչութիւնը՝ տեղւոյս Սրբազան Առաջնորդի հրամանաւ և օրհնութեամբ, պահում է ընկերութեան միջոցներով Ս. Նշան եկեղեցւոյ անուամբ բացուած մի օրիորդական դպրոց, ուր բաց ի այլ առարկաներից, առանձին ուշադրութիւն է դարձուած կարի, ձեւի և այլ տնային գիտելիքների վերայ, Դպրոցի մէջ այժմ ուսանում են 20 աշակերտուհի, որոնք չբաւոր դասակարգի ծնողաց զաւակներ են: Առաջիկայ ուսումնական տարուց, այսինքն Սեպտեմբերից վարչութիւնը մտադրել է ընդարձակել դպրոցը, ընդունելով նորա մէջ էլի 20 աշակերտուհի և առանձին ուշադրութիւն դարձնել տեղական աւելի կարեւոր համարուած ձեռագործների վերայ, Բաց յայսմանէ վարչութիւնը չէ զլացել միանուագ օժանդակութիւններով օգնելու և այլ Հայոց ծխական դպրոցներին և սոյն տարի նորանից օգնութիւն ստացած են Զրկինեանց եկեղեցւոյ ուսումնարանը, Հաւլաբարու Ս. Մարիամեան ուսումնարանը և Յիսիմալու օրիորդական դպրոցը:

Յիշեալ Տեղեկագրի մէջ առանձին ուշադրութիւն էր դարձրած այն հանգամանքի վերայ, որ Թիֆլիսի Հայ. կանանց հասարակութիւնը, չընայելով վարչութեան գործ դրած ջանքերին, թինչև ցարդ իւր համակրութիւնը զգալի կերպով չէր ցոյց տուել ընկերութեանը, օրինակ 1882 թ. նա ունէր 137 անդամ. իսկ 1883 թ. այդ թիւը իջաւ 99ի:

Այս տեղեկագրից յետոյ կարգացուեց 1883 թ. հաշիւը, որից երեւեցաւ, որ յընթացս տարւոյս մուտք է եղել 2971 ռ. 23 կ. հետեւեալ կերպիւ. 500 ռ. մշտական ագամներից, 594 ռ. իսկական անդամներից, 1705 ռ. 7 կ. նուագահանդիսից և պարահանդիսից, 64 ռ. նուիրարբերութիւններից այլ և այլ անձինքներից. 299 ռ. 96 կ. ընկերութեան գումարի տոկոսներից և 8 ռ. 20 կ. Ս. Նշան եկեղեցւոյ դպրոցի աշակեր-

տուհիների ձեռագործի վաճառմանից, Սոյն ժամանակամիջոցում ծախս է եղել 1274 ռ. 23 կ. հետևեալ կերպով. — Սուրբ Նշան եկեղեցւոյ դպրոցի վերայ 1025 ռ. 69 կ. (վեց ամսուայ ընթացքում) 200 ռ. միանուագ օժանդակութիւն այլ և այլ դպրոցներին և 48 ռ. 60 կ. դիւանական և մանր ծախսերի վերայ, ընկերութիւնը ց 1 Մարտի 1884 թ. ունի 4800 ռ. արժողութեան տոկոսաբեր թղթեր և 2785 ռ. 90 կ. զուտ դրամ. Ընդհանուր ժողովը այս հաշիւը միաձայն հաւանութեամբ հաստատեց:

Այնուհետև կարգացուեց 1884 թ. նախահաշիւը, որի մէջ Նշանակուած էր մուտք 3837 ռ. հետևեալ կերպիւ. 500 ռ. հինգ մշտական անդամներից, 822 ռ. 137 իսկական անդամներից. 2000 ռ. պարահանդիսից և այն. 50 ռ. նուիրաբերութիւններից. 365 ռ. ընկերութեան գումարի տոկոսներից և 100 ռ. Սուրբ Նշան եկեղեցւոյ, յօգուտ դպրոցի յատկացրած նպաստից, Ծախսը որոշուած էր 2350 ռ. հետևեալ կերպով. — Ս. Նշան եկեղեցւոյ դպրոցի վերայ 2000 ռ. այլ և այլ դպրոցների միանուագ օժանդակութեան համար 300 ռ. դիւանական և մանր ծախսերի համար 50 ռ. սոյն նախահաշիւը նոյնպէս ընդհանուր ժողովը քննելուց յետոյ հաստատեց և առաջարկեց վարչութեան ի գործադրութիւն:

Ընդհանուր ժողովը լիազօր իրաւունք տուեց վարչութեան բանկի ընթացիկ հաշիւով պահած գումարից 2000 ռ. գործ դնել Ս. Նշան եկեղեցւոյ գաւթում կառուցանելի դպրոցի վերայ, առիթ առնելով այն հանգամանքը, որ դպրոցը այժմ զետեղուած լինելով մասնաւոր անձանց տանը, ենթարկուած է զանազան անյարմարութեանց և մանաւանդ այն որ ծխական դպրոցը անշուշտ պէտք է գտնուի եկեղեցւոյ գաւթում և հեռու մասնաւոր տներին:

ՄՇՏԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՔ.

- | | |
|--------------------------|------------------------------|
| 1 Ադամեան Թամարա. | 10 Թայիրեան Հռիփսիմէ (Կոյս). |
| 2 Ալիսանեան Կատարինէ. | 11 Լէոնոզեան (Մոսկվայից) |
| 3 Աղաբեգեան Մարիամ. | 12 Ծովիանեան Մայիա |
| 4 Արղութեան Կատարինէ. | 13 Մանթաշեան Դարիա. |
| 5 Աքիմեան Վառվ. (Մոսկվ). | 14 Մեղիքեան Աննա. |
| 6 Բէհբութեան Վառվարէ. | 15 Նադիրեան Կատարինէ. |
| 7 Էմիլեան Նատալիա. | 16 Նազարբեգեան Մինա. |
| 8 Էնակոլոփեան Նատալիա. | 17 Չիթախեան Մարիամ. |
| 9 Թայիրեան Կատարինէ. | 18 Ջանուսեան Մինա (Մոսկվ.) |

ԻՍԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՔ

- | | |
|----------------------|----------------------|
| 1 Արիսողոմեան Նունէ. | 4 Ալիսանեան Նադեժդա |
| 2 Աբովեան Հուշան. | (Կանդիտատ) |
| 3 Ադամեան Քալիա. | 5 Ալիազեան Կատարինէ. |

- 6 Աննազարեան Մարթայ.
 7 Ասվերդեան Աննա.
 8 Ասվերդեան Մանիայ (վարչ.
 9 Ասվերդեան Եւգինէ. անդ.)
 10 Ասվերդեան Հովհաննէ.
 11 Ամատունի Հեղինէ
 12 Ամբարդանեան Վառվարէ.
 13 Ասլանեան Կատարինէ.
 14 Բաբայեան Սօֆիա.
 15 Բախնդուրեան Աննա.
 16 Բեհհրուծեան Կատարինէ
 (Կանդիտատ)
 17 Բեհհրուծեան Նատալիա.
 18 Բորիսեան Մարիամ.
 19 Գրիգորեան Սօֆիա.
 20 Դաւթեան Մարիամ.
 21 Դէմուրեան Եղիսաբէթ.
 22 Եղիազարեան Եփեմիա.
 23 Երիցեան Սրբուհի. (վարչուծ.
 Ատեն.)
 24 Եւանգոլիեան Կատ. (վարչուծ.
 անդամ.)
 25 Զոհրաբեան Վառվարէ.
 26 Էլիմիրդեան Սալոմէ.
 27 Էնակոլոփեան Եղիսաբէթ.
 28 Էնակոլոփեան Մարիամ.
 29 Էմինեան Սրբուհի.
 30 Թամամշեան Նունէ.
 31 Թամամշեան Սօֆիա.
 32 Թամամշեան Վառվարէ.
 33 Թամամշեան Լիդիա. (վարչ.
 անդամ.)
 34 Իզմայելեան Աննա.
 35 Իզմիրեան Սօֆիա.
 36 Իզմիրեան Սօֆիա.
 37 Խտամանեան Կատարինէ.
 38 Խանկալամեան Եղիսաբէթ.
 39 Խատիսեան Մարիամ. (վարչ.
 փոխ. Ատենապ.)
 40 Խիթարեան Սալոմէ.
 41 Խոսրովեան Մարիամ. (վարչ.
 անդամ.)
 42 Խոսրովեան Նունէ
 43 Խուդադեան Վարդուհի.
 44 Ծովհանեան Մարիամ.
 45 Ծովհանեան Կատարինէ.
 46 Ծովհանեան Մարիամ.
 47 Ծովհանեան Մարիամ.
 48 Ծովհանեան Սօֆիա.
 49 Ծուրինեան Աննա.
 50 Կամսարական Աննա.
 51 Կուսիկեան Մարիամ.
 52 Հէջուբեան Մարիամ.
 53 Ղամբ. Նունէ. (վարչ. անդամ.)

- 54 Ղամբարեան Նունէ.
 55 Ղորղանեան Նունէ.
 56 Ղորղանեան Սօֆիա.
 57 Ղորղանեան Վառվարէ.
 58 Մակարեան Մարիամ.
 59 Մամիկոնեան Աննա.
 60 Մասուժեան Տիկին.
 61 Մարգարեան Սալոմէ.
 62 Մարգարեան Մարիամ.
 63 Մելիքեան Մարիամ.
 64 Միրզայեան Թելիկ.
 65 Միրմանեան Մարիամ.
 66 Մելիք Ազարեան Թագուհի.
 67 Մելիք Բէգլարեան Նունէ.
 68 Մելիք Գարագոզ. Կատարինէ.
 69 Մելիք Փաշայեան Նատալիա.
 70 Մութաֆեան Մանեա.
 71 Մութաֆեան Հուշանիկ.
 72 Յովհաննիսեան Դարիա.
 73 Ներսէսեան Սալոմէ (Մոսկով.)
 74 Նուրեան Նունէ.
 75 Շաղինեան Մարիամ.
 76 Շահրիբէգեան Աննա.
 77 Պսարեան Սօֆիա.
 78 Ռոտինեան Կատարինէ.
 79 Ռոտինեան Նատալիա.
 80 Ռոտինեան Վառվարէ.
 (Կանդիտատ)
 81 Սալամբէգեան Նունէ.
 82 Սարաջեան Դարիա.
 83 Սարգսեան Սալոմէ.
 84 Սարուխանեան Եղիսաբէթ.
 85 Ստեփանեան Նունէ
 (Մոսկովայից)
 86 Սուսանեան Աննա.
 87 Վերմիշեան Նատալիա.
 88 Տէր Միքայելեան Հեղինէ.
 89 Տէր Մկրտչեան Կատարինէ.
 90 Տէր Յովհաննիսեան Քալիա.
 91 Տէր Յովհաննիսեան Նատալիա
 (Կանդ.)
 92 Տէր Օհանեան Գինովարէ.
 93 Փոնդոյեան Կատարինէ.
 94 Փրիդոնեան Մարիամ.
 95 Քալանթարեան Գայիանէ.
 (Կանդիտատ.)
 96 Քալանթարեան Սօֆիա.
 97 Քանանեան Նունէ.
 98 Քիշմիշեան Թամարա.
 99 Օրբելի Կատարինէ (Կանդիտատ)
 100 Օրբելի Վարդուհի.
 101 Օսէփեան Նունէ.

ՀԱՅՈՒՀԵԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ԵՒ ՄՏԻՅ ՀԱՇԻԻ

Սկսեալ Մարտի 13-ից 1883 թ. ց1-ն Մարտի 1884 թ.

Մ Ո Ւ Տ Ք.	Առան- ձին.		Ընդ- ամենը.	
	Թ.	Կ.	Թ.	Կ.
ա) Անցեալ տարուանից մնացածը:				
I Առևտրական բանկում ընթացիկ հաշիւ	3691	39		
Առ ձեռն գումար	24	42	3715	81
II Տոկոսաբեր թղթերը:				
Արևելեան փոխարինութեան տոմսակները իսկական գնով 1500	1322	71		
Մի տոմսակ առաջին ներքին փոխառութեան	100		1422	71
բ) Նուիրաբերութիւններ:				
Օր. Վ. Զոհրաբեանց	25			
Պ. Ն. Գուրգենեանց	20			
Պ. Ա. Մեղուխեանց	10			
Պ. Վ. Սողութեանց	5			
Տ. Մ. Ախնազարեանց	4		64	
գ) Անդամակցական վճարներ:				
Տարեկան (99 անդամ.)	594			
Մշտական (5 անդամ.)	500		1094	
դ) Պարահանդէսներէից, կոնցերտներէից և այլն:				
Կոնցերտից	714	17		
Պարահանդէսից	790	90	1505	7
է) Տոկոսիք ընկերութեան գումարից:				
Ընթացիկ հաշուից	154	46		
Կարօններից	145	50	299	96
զ) Ուսումնարանի արդիւնք:				
Զեռագործից	8	20	8	20
Ընդամենը			8109	75
Բացի սորանից ընկերութիւնը ունի վիճակախաղից մնացած զանազան իրեր և երեք հատ Օսմանեան ար- ծաթեայ դրամ և դպրոցական կահ-կարասիք և այլ իրեղէներ:				

Ծ Ա Խ Գ.	Առան- ձին.		Ընդ- ամենը.	
	Խ.	Կ.	Խ.	Կ.
ա) - Ընդհանուր ծախսերը:				
Դիւանական ծախսեր	12	30		
Մանր ծախսեր, յայտարարութիւններ և այլն	36	30	48	60
բ) Նուիրատուութիւնը յօգուտ ուսումնարան- ների:				
Յօգուտ Յիսնիվալի ուսումնարանի	50	"		
« Զրկինեանց եկեղեցւոյ ուսումնարանի	100	"		
« Հաւլաբարի Ս. Մարիամեան ուսումնարանի	50	"	200	"
գ) Սուրբ Նշան եկեղեցւոյ ծխական ուսումնարանի ծախսեր:				
Տան վարձ (8 ամսուան)	225	"		
Կարասիք	281	60		
Վառելափայտ	21	90		
Ուսումնական պիտոյք	60	54		
Ձեռագործի նիւթեր	63	60		
Վարժուհիների ռոճիկ (5 ամիս)	290	"		
Աղախնու ռոճիկ	40	"		
Մանր ծախսեր	43	5	1025	69
դ) Տոկոսաբեր թղթեր:				
Կ տոմսակ Թիֆլիզի ազնուական բանկի 3100 ռուբ. գնուած 80 ռ. կուրսով, հաշուելով և կտրոնք	2526	85		
Ընդունուած է մի 100 ռուբլիանոց տոմսակ Թիֆ- լիզի քաղաքային վարչի Ընկերութեան ինչպէս	100	"	2626	85
Գումար			3901	14
Անցեալ տարուայ մնացած տոկոսաբեր թղթերը			1422	71
Ընթացիկ հաշիւ առևտրական բանկում			2735	20
Առջձեռն գանձարանում գտնվում է:			50	70
Ընդամենը			8109	75

ՀԱՄԱՌՈՑ ՀԱՇԻԻ «ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ» ՕՐԻՈՐԴԱՅ ՀՈԳ. ԴՊՐՈՑԻ
ՀԱՅՈՑ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼՈՒ ԹԸՆԹԱՅՍ 1883 ԱՄԻ:

Մ Ո Ւ Տ Ք.	ԸՆԴ.	Կ.
Առ մինն Յունվարի 1883 ամի Դպրոցի դրամագլուխն էր	26866	73 1/2
Յունիս 1883 ամի ելեալ է հոսքի.		
Տոկոսադրամք և վարձադրամք դպրոցապատկան 26866 ր.	1680	«
Նուէր տեղական խմրի ներկայացրած թատրոնից և մահ-		
տեսի Կարապետ Իւզբաշեանցից	90	«
Վիճակախաղից	396	70
Ի թողակատու աշակերտուհեաց	1701	«
Ի վարձադրամոց դպրոցապատկան կրպակաց	2385	61
Գումար	6253	31
Համագումար	33120	3 1/2
Ե Լ Ք.		
Թողակադրամ ուսուցչաց, վարժուհեաց և ծառայողաց.	4829	60
Չեռագործի նիւթեղինաց համար	306	10
Որդեգրուհեաց հանդերձեղէնների և կօշիկների համար	83	63
Վառելափայտ	87	10
Մեծ. Պ. Պետրոս Բէշիշեանցին՝ նորանից փոխարինա-		
բար վերցրած 400 մանէթի տոկոսիք	20	«
Մի հատ փայտէ սեղան և 12 հատ աթոռ	25	«
Կայսեր օծման հանդիսին	31	34
Օգնական վարժուհուն հանդերձագին	24	«
Մատեան, բլանկ, հեռագիր, հրաւիրաթերթ, թուղթ		
Բուրաստան շաբաթերթին և այլոց գին	44	15
Հոգաբարձութեան անդամ Մեծ. Պ. Ս. Միրզայեանցին		
ճանապարհածախս Ս. Էջմիածին գնալուն և գալուն		
իրը և պատգամաւոր Արղունթեան դպրոցի կողմից Վեհ.		
Կաթուղ. Գէորգ Դ. ի թաղմանը ներկայ լինելու	12	27
Դպրոցի ներսն ու դուրսն կարկատելուն և երկու պատ		
շարելու վարձ	70	28
Մանր ծախս գանձապահի և դպրոցի ծախսարարի ձեռքով	105	56
Ընդհանուր ելք	5639	3
Որ ի բաց առնելով ի համագումար դրամագլխոյն, մնաց		
յընթացս 1883 ամի և առ մինն Յունուարի 1884 ամի		
դրամագլուխ դպրոցիս ամենն	27481	1/2

Նախագահ Հոգաբարձութեան
Անդամք

Սահակ Վարդապետ
Յակովբ քահանայ Ամատունի
Սարգիս Միրզայեանց
Գէորգ Ղասապեանց
Պետրոս Բէշիշեանց

Բարտուղար Գէորգ Բունիսթեանց

ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՑԱԿ

Մտից եւ ծախուց գումարաց երկսեռ Դպրոցաց Հայոց Նորքայ քաղաքամասին երեւանայ՝ յ7էն Ապրիլի 1880 ամի ցվերջ Դեկտեմբերի 1883 ամի:

Մ Ո Ւ Տ Ք .	1880		1881		1882		1883	
	Բ.	Կ.	Բ.	Կ.	Բ.	Կ.	Բ.	Կ.
Արդիւնք Աստուած. Ս. ուխտատեղւոյ	263	4	297	78	287	15	295	65
Թողակազրամ աշակերտաց	278	40	375	20	354	20	294	35
Եկեղեցւոյ արդեանց մնացորդ գումարն	262	26	238	74	244	55	214	
Եկեղեցւոյ գանձանակազրամ յանուն								
դպրոցաց	18	59	27	36	29	43	26	2
Նուիրազրամ	353		450	17	480	70	555	
Մոմի վաճառումից գոյացած արդիւնք	47	40	37	20	35	33	38	80
Տոկոսազրամ	350	37	349	20	459		600	
Վիճակախաղից գոյացած արդիւնք			171	75				
Գին մատաղի մորթեաց	14	90	8		16	10	28	80
Զանազան մանրամասն մուտքեր	10	21	4	5	5	3	65	7
Գումարն է .	1598	17	1959	45	1911	39	2118	39
Ծ Ա Խ Ք .								
Ռոճիկ ուսուցչաց և ուսուցչուհեաց .	696	52	989	18	1076	32	1051	24
Վարձ ծառայի	37	44	52		52		60	
Վառելափայտի	52		50	13	10	2	70	
Մոմավաճառին իրաւունք ստանալ մոմ վաճառելու Աստուածածնի ուխտի օրում	25		25		25		50	
Գնեցաւ մոմ մոմավաճառից	60		62		65		40	
Նոր նստարանների, աթոռների և գըրատախտակների շինելոյն	13	67			5		45	
Վկայագրոց տպագրելոյն	4	56						
Սպունգի, կաւճի, տումարաց, լուսամտաց ապակիների, նստարանաց և աթոռների նորոգելոյն և ուրիշ կարելորութեանց	58	98	81	14	12	62	116	28
Տուաւ վարպետ Գրիգոր Վարպետեանին Եկեղեցւոյ Վաթուղիկէ շինելոյն .							156	
Ծախքն է .	948		1259	45	1261	49	1588	52
7ից Ապրիլի 1880 ամի ցվերջ Դեկտեմբերի 1883 ամի ընդհանուր մուտք Դպրոցաց Նորքայ եղև							7587	50
Ընդհանուր ծախքն եղև							5057	63
Ծախքը հանելով ընդհանուր մուտքից մնաց պատրաստի դրամ առ 1-ն Յունվարի 1884 ամի							2529	87
Միացնելով 2529 րուբլի 87 կոպ. գումարն մայր գումարի հետ լինի							5081	68

(Ստորագրութիւն Հոգաբարձուաց) .

ԽՏԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԱՐԱՊՈՒ ՄԱՍԻՆՈՎ

«Նոր — Դար» լրագրի 59 համարում հաղորդած լուրից իմացալ, որ Նուխլոյ դպրոցաց հոգաբարձութիւնը նախագահութեամբ տեղւոյն յաջորդ Արժ. Գարեգին վարդապետի ժողով կազմելով որոշել է սուրբ Եղիշէի Առաքելոյ «Ուսումնասիրական» ընկերութեան անունով հաւաքած 1150 մանէթ դրամները ծախսել նոր կառուցանելի օրիորդական դպրոցի շինութեան վերայ:

Որպէս երբեմն Նուխլոյ յաջորդ և գործին մասնակից և տեղեակ դը՝ հարկ եմ համարում «Ուսումնասիրական» ընկերութեան մասին մի քանի հարկաւոր տեղեկութիւններ հաղորդել: «Հիմնադիր» անդամների փափազանաց համեմատ Հանգուցեալ Տէր Գէորգ Գ. Վաթուղիկոսը 1880 թուականի Մայիս ամսոյ 11-ն օրհնութեան կոնդակաւ հաստատեց այդ ընկերութիւնը: Կոնդակը ստանալուց յետոյ ընկերութեան «Հիմնադիր» անդամներին հետ ղհետէ չորս անգամ ժողով հրաւիրեցի բայց բացի Նուխի քաղաքացի Պ. Պ. Սիմէօն Ահարօնեանցից, Դաւիթ Աթա յեանցից, Յովհաննէս Բուլումեանցից և Երեանցի Յակոբ Յարութիւնեանցից ո՛չ ոք ներկայացաւ ժողովին: Վերջին ժողովին մեծապատիւ Ահարօնեանցն տեսնելով իւր համաքաղաքացւոց անտարբերութիւնը և սառնութիւնը, ասաց. քանի որ մեր պարօններն ընկերութեան վսեմութիւնը և ապագայ բարիքը չեն կարողանում հասկանալ, միթէ՞ կարելի է սոցանից յառաջագիմութիւն սպասել: Եւ որովհետեւ հարկաւոր թուով մարդիկ չըկային, ժողով չըկայացաւ, որով և անհնար եղաւ խորհրդարան կազմել: Բայց ես հաշիւները պահում էի և առանց վհասելու դարձեալ ամենայն կողմից ընկերութեան անունով նուէրներ էի հաւաքում:

Ստացած նուէրների համար շարունակ լինումէր եկեղեցումն ծանուցումն և նուիրատուաց ննջեցելոց համար հոգեհանգիստ: Երբ իմ անձնական տկարութեանս պատճառով 1881 թուին հրաժարական մատուցի հանգուցեալ Հայրապետին, կողմնակի իմանալով բարեյիշատակ Հայրապետի հաճութիւնը, որ ի մօտոյ արձակելու է ինձ պաշտօնից, ընկերութեան պատկանեալ դրամներն, և առաջին խաղարկութեան վիգրիշնի բիլէթն հետզհետէ առաջադրութեամբ յանձնեցի Նուխլոյ Հոգ. Վառավարութեան, Դեռ պաշտօնից չարձակուած՝ ընկերութեան հաշիւը պահելու համար 1881 թուականին Ապրիլի 1 ն յայտարարութեամբ խնդրեցի Վարաբաղու Կոնսիստորից ժապաւինեալ տումար՝ յանուն Հոգեւոր Վառավարութեան Նուխլոյ, որ տումարի մէջ արձանագրելով ընկերութեան հաշիւները իւրաքանչիւր տարի ներկայացնէ ի ղննութիւն: Վերադարձած լինելով Ս. էջմիածին՝ 1881 թուականի Մայիսի 29 յայտարարութեամբ խնդրեցի Վեհափառ Հայրապետի անօրէնութիւնը յիշեալ ընկերութեան դրամների անկորուստ պահպա-

Նութեան համար, Նորին Վեհափառութիւնը յիշեալ յայտարարութեան վերայ բարեհաճեց մակագրել. « Յանձնեմք Սինօզի, և պատուիրեմք փութով տնօրինել, ապահովելով զգրամսդ »: Սինօզն ևս յանուն Հոգեւոր Վառաժարութեան Նուխոյ 1881 թ. Օգոստոսի 31 № 2287 գրումէ « հրամանագրել Հոգեւոր Վառաժարութեան Հայոց Նուխոյ փութանակի ստացեալ ի պարտապանաց գնուիրեալ դրամս յանուն « Ուսումնասիրական » ընկերութեան Նուխոյ՝ առաքել ի շահեցողութիւն ի հասարակական պրիկազն Տփլիսսու, և զբիլէթն պրիկազի ունել ի նմին ի պահպանութիւն ցայլ առանձին տնօրէնութիւն »: Արդ՝ վերյիշուած փաստերից հաստատ երևումէ, որ ընկերութեան անունով հաւաքած դրամների գործադրութիւնը միայն հոգ. Ծայրագոյն իշխանութեան առանձին տնօրէնութեամբ պէտք է լինի, Յանկալի էր իմանալ թէ հոգաբարձուք, որ ժողով կազմելով վճռելէն յիշատակեալ ընկերութեան 1150 մանէթ դրամները ծախսել օրիորդական գպրոցի վերայ, արդեօք Հոգ. Ծայրագոյն իշխանութեան հաճութիւնը ստացելէն. քացի այս՝ քանի որ հոգաբարձուաց իրաւանց սահմանը որոշուած է, իսկ յիշեալ ընկերութիւնը և նորա դրամները յատուկ նոցա իրաւանց չէ ենթարկվում, Հոգաբարձութիւնը իրաւունք ունի՞ գործադրել ընկերութեան դրամները, Ի հարկէ հոգաբարձուք գիտեն, որ այլոց աշխատութեան տէր հանդիսանալ անհնարին է: Պ. Հոգաբարձուք պէտք է գիտենան, որ օտար քաղաքացի « Հիմնաւոր և Մշտնջենաւոր » անդամներին չըպետքէ արհամարել նոցա որոշ նպատակով արած նուերաբերութիւնը հակառակ նոցա կամաց, ուրիշ բանի ծառայացնելով. այն օտար քաղաքացի նուիրատուք, որ իմ հրաւերքին անսալով՝ այժմ ինձ պատասխանատու կըհամարեն: Մանաւանդ պարոնայք Ագուլեցի Ստեփաննոս Մանուշարեանց և Գանձակեցի Աւետիս Կիրակոսեանց, որոնք ըստ իմ խնդրանաց Նուխում գտնւող օտարական վաճառականներից փոքր միջոցում հաւաքեցին ընկերութեան անունով միանուագ 450 մանէթ նուէրներ:

Թող պ. հոգաբարձուք վեր առնեն ընկերութեան ցուցակը, որը գտնւումէ Նուխոյ Հոգ. Վառաժարութեան մէջ, և նայեն թէ իրանք բուն Նուխեցիք որքան նուէր են տուել, որ այժմ առանց օտարական անդամների հաճութեան և առանց Սինօզի թոյլատուութեան ձեռնամուխ են լինում ընկերութեան դրամոց: Ընկերութեան նպաստողներն են գլխաւորապէս Շուշեցի Գանձակեցի և Ագուլեցի վաճառականները, որոնք լսելով Հոգաբարձութեան միջամտութիւնը ընկերութեան գործին՝ ընկան է որ դժգոհ կըմնան: —

Ս. Սինօզի հրամանաւ ընկերութեան հաշիւներն կարգաւորութեան մէջ պահելու համար կարգուած է խորհրդարան և նախագահ, նախագահ. պ. Յակոբ Տէր Խաչատրեանցն, որ իւր ձեռքն ունի ընկերութեան դրամոց սակաւ մասն շահեցնելու համար, կըհամաձայնի՞ արդեօք այդ

գրամներն յանձնելու Հոգաբարձութեան, և եթէ համաձայնի՝ օտար քաղաքացի « Հիմնադիր և Մշտնջենաւոր » անգամների, (որոց մին լինելու պատիւն ունիմ) իրաւացի զայրոյթը չի՞ շարժիլ:

Հրապարակաւ խոստովանումեմ, որ պ. Յակոբ Տէր Խաչատրեանցն ընկերութեան գործի մէջ ինձ հետ առաջին աշխատողն, և ինձ յուսադրողն էր: Ընկերութեան անունով գրամներ հաւաքելու ժամանակին՝ նա էր ինձ հետ անտանելի արգելմունքների հանդիպում: Երբ ընկերութեան գրամներն հասան 800 մանէթի, իմ ժամանակի Հոգաբարձուք ևս քանի քանի անգամ ժողովեցին ստանալ ընկերութեան գրամները ուսումնարանի վիճակը բարւոքելու համար. իսկ Պ. Տէր Խաչատրեանը հակառակն էր պնդում Հոգաբարձութեան, ասելով որ, օտար քաղաքներից եկած գրամները յայտնի նպատակ ունին և անշուշտ պետք է իւր նպատակին ծառայացնել: Յուսով ենք՝ որ պ. Տէր Խաչատրեանցն բարեմիտ անձն լինելով, դարձեալ նոյն համոզմանը հաստատ կըմնայ: մեր հեռաւոր անդամաց իրաւանցը ջատագով հանդիսանալով, եթէ հարկը պահանջէ, երկրորդ անգամ առաւել մանրամասն և հանգամանօրէն կրիստեմ:

Միաբան Ս. Էջմիածնի Գրիգորիս Վարդապետ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ.

Շնորհակալութեամբ ստացանք

Ա. Հ. Խորէն Ծ. Վարդապետ Ստեփանէի խմբագրութեամբ հրատարակուող Մանկավարժանոց ամսատետրակի 1 համարը:

Բովանդակութիւնն է. 1. Մանկավարժանոց և մանկավարժական ուսման անհրաժեշտ կարեւորութիւն: 2. Ազգային լուսաւորութիւն ֆրանսիայում: 3. դպրոցներ դարդարելու, դպրոցական պատկերի և առհասարակ աշակերտների ճաշակը զարգացնելու մասին: 4. Առաջ (բանաստեղծ): 5. Շարժական Մատենադարան. 6. Իրախօսութիւն փորձնական դաս բնութական դպրոցում: 7. Յիշատակարան. 8. Ծանուցմունք՝ կազմի 3. և 4 երես:

Ամսաթիւթը հրատարակուած է Մօրտ ամսին, իսկ Յունվար և Փետրվար ամիսների համար բաժանորդներին ուղարկուած է « Համակենտրօնական պրոգրամներ » վերնագրով խմբագրի աշխատասիրած և հրատարակած գրքոյկը:

Բ. Ժամանակաւոր ընդհատումից յետոյ ստացանք Վարժարան մանկավարժական ամսագրի 3. համարը Փետրվար ամսին:

Ստացանք նաև « Կաթուղիկոսական Ընտրելիներ » վերնագրով մի բրոշիւր, հրատարակութիւն Արմենակ Սիւնիի:

Պ. Արմենակ Սիւնին ընդհանրապէս խօսելով մի կաթուղիկոսացուից պահանջուած կատարելութեանց մասին՝ անցնում է ընտրելիների հա-

մառօտ կենսագրութեան, և վերջացնումէ իւր խորհրդածութիւնը քրն-
նադատելով Պ. Մելիքզադէի կաթուղիկոսական հարցի առթիւ Մշակի
մէջ մի շարք յօդուածները:

Ամսոյս Տին Զատիկի տօնի օրը Ս. Իջման Տաճարում պատարագեց
Ամեն. Տեղակալ Տէր Մակար Սրբազան Արքեպիսկոպոսը, Ս. Պատարա-
գից Եւտոյ Նորին Սրբազնութիւնը Վեհարանի դահլիճում ընդունեց
Մայր Աթոռոյս Միաբանութիւնը, Վաղարշապատու քահանաներին,
Դիւանատանց ծառայողներին, Ժողովրդեան առաջաւորներին և ճե-
մարանի ուսուցիչներին:

Նորին Սրբազնութիւնը շնորհաւորեց Յիսուսի Ս. Յարութիւնը բարե-
մաղթութիւններով և օրհնութեամբ արձակեց:

Մայր Աթոռոյս Սինօդի Ատենադպրի պաշտօնի համար ցանկացողք
թող դիմեն Սինօդին: Այդ պաշտօնը ստանձնել կամեցողները պէտք է
լինին աստիճանաւոր և լաւ գիտեան Ռուսերէն և Հայերէն գրաբառ:
Ռոճիկն է 500 ըուր: սեղանի՝ 200 ըուր: բնակարանի՝ 150 ըուր: Գու-
մարն 850 ըուրի: իսկ պաշտօնը 9րդ աստիճանի է:

ՅՈՅՍ.

(Շենէր):

Լաւագոյն ապագայ օրերի վերայ

Մարդիկ շատ խօսում և երազում են:

Եւ յուսով լի վազում, շտապում են նորա

Դէպի նպատակը բաղդալից ու ոսկեղէն:

Ծերանումէ աշխարհն, նորից մանկանում:

Բայց մարդն լաւ յոյսը բնաւ չէ կորցնում:

Յոյսն է նորան կեանքի մէջ բերում:

Ուրախ տղային յոյսը գգվումէ:

Յուսոյ հրապոյրն է պառանուն գրաւում:

Ծերունու հետ էլ յոյսը չէ մեռնում:

Յողմած կեանքի հանգիստ՝ դադարն է մահուան:

Մարդը յոյս է դնում նաև նորա վերան:

Յոյսը չէ սխալի: շողոքորդ մի միտք

Մի մեծ յիմարի ուղեղում ծնուած:

Սրտի խորքից միշտ կանչումէ նա պիտի,

Թէ մի լաւ բանի համար ենք ծնուած:

Եւ ինչ որ ներքին ձայնն է խօսում:

Յուսացող հոգուն երբէք չէ խաբում:



Ապրիլ ամսոյս 1ին առաւօտեան 9՝, ժամին կարճատե հիւանդութիւնից յետոյ հանգեաւ ի Տէր Մայր Աթոռոյս միաբան ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ Վարդապարեան Չալալօղլուեցի, մօտ 90 տարեկան հասակում:

Հանգուցեալը 1808 թուին մտել է Մայր Աթոռս և 1812 թուին ստացել է Սարկաւագութիւն, և փոխադրուելով Ս. Հռիփսիմէի վանքը, այնտեղ միաբանակցել է: 1831 թուին ձեռնադրուել է Արեւիկայ և կարգուելով Ս. Հռիփսիմէի վանուց վանահայր՝ անխոնջ աշխատութեամբ հոգ է տարել վանքի տնտեսական և նիւթական պիտոյից համար՝ նորոգելով վանքի սեպհական այգին և մի այգի ևս վանքի հիւսիսային արեւմտեան կողմը տնկելով: Իւր այս արդիւնաւոր պաշտօնավարութեան ժամանակ շինել է իւր ծախքով և աշխատութեամբ վանքի խաչկալը՝ որի ճակատին գրուած է հետեւեալ արձանագիրը. « Ի Հայրապետութեան Տեառն և Տեառն ութերորդ Յովհաննու Կարեկեղոյ ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կանգնեցաւ խաչկալս պատկերազարդ և ծաղկանկար արդեամբ և աշխատութեամբ Յարութիւն Վարդապետի Վարդապարեան վանահայր Սրբոյն Հռիփսիմեանց ի 10 ն Սեպտ. 1841 ամի»:

Հանգուցեալը Հռիփսիմէում իւր եղած ժամանակ ընդերկար վարել է Մայր Աթոռոյս այգեստանեայց վերահսկողի պաշտօնը: Ի վարձատրութիւն իւր ջերմեանդն և արդիւնաւոր աշխատութեան՝ Բարեյիշատ. Ներսէս Ե. Կաթողիկոսի հրամանով 1848 թ. ստացել է ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճան:

Ս. Հռիփսիմէի վանքի վանահայրութեան պաշտօնը ընդերկար վարելուց յետոյ Հոգեւ. բարձրագոյն իշխանութեան հրամանով փոխադրուել է Մայր Աթոռս, ուր երկար ժամանակ վարել է ժամօրհնողի պաշտօն, եղել է Մայր Աթոռոյս դպրանոցում նաև վերակացու:

Հանգ. Բարեյիշատակ Գէորգ Դ. Կաթողիկոս կամենալով հանգուցելոյ ծերութիւնը մխիթարել և բազմաժամանակեայ արդիւնաւոր աշխատութիւնը վարձատրել՝ 1873 թ. ձեռնադրեց Եպիսկոպոս և շնորհեց եպիսկոպոսական պնագիէ: Հանգուցեալը վարձատրուած է եղել և վարդապետական լանջական ականակուռ խաչով և ծաղկեայ փիլոնով:

Յարութիւն Եպիսկոպոս վարդապարեան, որ Մայր Աթոռումս յայտնի էր « Պապի » (մեծ հայր) մականուամբ՝ իւր հեզամիտ բնաւորութեամբ և պարզութեամբ սիրելի էր ամենքին:

Որովհետև Հանգուցելոյ ցանկութիւնն էր թաղուիլ Ս. Հռիփսիմէի մենաստանում, Ամեն. Տեղակալ Սրբազան Հայր պատուիրեց պատշաճաւոր յուզարկաւորութեամբ հանգուցելոյ մարմինը փոխադրել յիշեալ մենաստանը ուր և թաղուեց օրինադրեալ կարգով:

Տէր լուսաւորէ Հանգուցեալ բազմաշխատ Յարութիւն Եպիսկոպոսի հոգին և Իւր սրբերի ու արդարների հետ իւր արքայութեան մէջ հանգուցանէ:

«ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ» խմբագրութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել Հայ
Հասարակութեանը, որ ներկայ Փետրուար ամսից կը շարունակուի
«Վարժարան» ամսագրի հրատարակութիւնը և լոյս կը տեսնի նորա
№ 3, նոյն ուղղութեամբ և դիրքով և նոյն աշխատակիցների օգ-
նութեամբ. ուստի հրաւիրում է ցանկացողներին բաժանորդ գը-
րուելու դիմել Թիֆլիս խմբագրութեան Բարոտզար Պ. Գ. Շահ-
բուզադեանցին հետեւեալ հասցէով՝ Въ Тифлисъ, въ Редакцію
журнала «Варжаранъ», Абасъ-Абатская площадь, домъ № 8,
Секретарю Редакціи Григорію Шахбудагянцу, կամ — Въ Тифлисъ,
депо лампъ Цатурова. Տառիկատանումը բաժանորդագրութիւնը
ընդունվում է «Բուրատան Մանկանց» թերթի խմբագրատանը,
Կ. Պոլիս:

Տարեկան բաժանորդագինն է հինգ ռուբլի կանխիկ:

Մանեթա-է-ն. «Վարժարանի» Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր
և Յունվար ամիսների լոյս չը տեսած համարների փոխարէն խմբա-
գրութիւնը խոստանում է տալ իւր բաժանորդներին կամ մի ըն-
թերցանութեան նոր գիրք. կամ նոյն ամիսների չափին համապա-
տասխան մի համար Յունիս ամսին:

Խմբագիր—Հրատարակող՝ Ն. Խոսրովեանց

Մամուլի տակից դուրս եկաւ

ՄԻՒԹԱՐԱՅ ԳՕՀԻ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՅ

**ԻՐԱՒԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՆԴԵՐԶ
ԾԱՆՕԹՈՒԹԵԱՄԲՔ**

ՎԱՀԱՆ Ժ. ՎԱՐԻԱՊԵՏԻ ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՅ

**ՄԻԱԲԱՆԻ Ս. ԷԶՄԻԱՆԻ ՆԻ ՎԱՆԱՀՕՐ
Ս. ԳԱՅԻԱՆԵԱՅ ՎԱՆՈՒՑ**

**Գիրքը բաղկացած է 634 երեսից մեծադիր
քառածալ թերթով որից 180 երեսը միայն հե-
տազօտողի յառաջաբանն է. զինն է 3 ռ-բէ:**

**Մայր Եկեղեցի Տպարանի գրատան գրքերը
կը վաճառուեն գումարով առնողներին 20%
զիջումով: Գնել ցանկացող գրավաճառներին,
դպրոցների հոգաբարձուներին և այլոց կուղար-
կուի գրքերի ցուցակը՝ երբ նոքա դիմեն Տպա-
րանական Ժողովին:**
